

l'Aulet

LA REVISTA DEL MONTNEGRE I DEL CORREDOR

Numero: 10 | Preu 5,40 €

Juny 2010

**Montpalau i
la riera de Pineda
Comença la revisió
del pla del parc
Les ermites de
la nostra muntanya**

- 1 **Editorial:**
La revisió del Pla Especial, una oportunitat
- 2 **La vall de la riera de Pineda i el seu patrimoni històric i natural.**
Una proposta d'itinerari per a la seva descoberta
- 10 El paisatge vege tal de Montpalau
- 22 Mas Cànovas o El Cànovas de Camós
- 26 El Castell de Montpalau
- 31 El Cirerer, una espècie característica del paisatge montnegri
- 36 L'astor. Un valor natural al Montnegre-Corredor
- 38 La cràssula molsosa, la planta més petita del Montnegre
- 41 Els forns de calç
- 50 La revisió del Pla del Montnegre i el Corredor
Una conversa amb Antoni Bombí, director del Parc
- 56 **Montnegre viu**
- 59 El ball del contrapàs a Sant Genís
- 62 Espiritualitat popular: esglésies, ermites i dòlmens
- 70 Sobre la ramaderia a la serralada del Montnegre:
la transhumància i l'empriu
- 76 **Actualitat**
La conducció d'aigua potable de Blanes a Cardedeu
Desaparició del roure de Santa Maria
La resurrecció de l'ermita de Santa Maria de Montnegre
Les nevades i els seus efectes a la muntanya
Les restes d'un possible menhir a la serra del Montnegre
L'escola d'Hortsavinyà fa deu anys
- 87 **Publicacions**

Portada:
Mas Cànovas de Pineda
fotografia: Fèlix Vives

l'Aulet

La revista del Montnegre i del Corredor

Director: Xavier Alfaras

Consell de redacció: Josep Maria Tusell, Daniel Rangil,
Josep Maria Panareda, Josep Maria Saurí, Carles Puche, Joan Manel Riera

Disseny: TLGRAMA

Distribució: Francesc Vivas

Dipòsit legal: B-25599-01

ISSN: 2013-147X

ASSOCIACIÓ DE PROPIETARIS
DEL MONTNEGRE I CORREDOR

Editat per:

Associació de Propietaris
del Montnegre i Corredor
Carrer Major, 189 Sant Celoni

P Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni CD 2738

La revisió del Pla Especial, una oportunitat

Ja fa uns mesos que la Diputació de Barcelona ha iniciat els treballs per a la revisió del Pla Especial del Montnegre i el Corredor. Aquest pla, vigent des de 1989, va substituir les normes subsidiàries que des de 1974 estableixen un règim especial per a aquestes serres. Són, doncs, gairebé quaranta anys que el Montnegre i el Corredor han comptat amb una reglamentació específica.

Al llarg d'aquests anys la nostra societat ha conegut una evolució accelerada que ha portat, entre altres coses, a la despoblació de la muntanya i a un amagriments sense precedents del sector primari.

D'altra banda, al llarg d'aquests anys també, la sensibilitat medioambiental ha passat a ser un denominador comú de la nostra societat, i la nombrosíssima legislació sectorial que s'ha anat promulgant -d'urbanisme, d'aigües, forestal, agropecuària, alimentària, del lleure...- ha anat recollint aquesta sensibilitat.

No volem entrar aquí en valorar la tasca duta a terme a través de l'administració del parc en l'etapa que estem conclouent, volem, això sí, cridar l'atenció sobre la necessitat que un pla especial de l'any 2010 ha de ser quelcom molt diferent del que ha estat l'anterior.

De molt poc serviria un parc entès com una instància administrativa més, com una administració que s'ha de fer un lloc entre la legislació sectorial vigent, incrementant el rigor o multiplicant les cauteles en els tràmits administratius, o simplement regulant de manera redundat el que ja està regulat. Pensem que un parc d'aquesta naturalesa no seria l'instrument que el Montnegre i el Corredor necessiten avui.

Veiem, en canvi, aquesta revisió com una oportunitat. Una oportunitat per a endagar polítiques que ajudin a fer d'aquest espai una muntanya viva, un espai rural amb una dinàmica pròpia, no pas un simple jardí per a visitants urbans. Ens referirem ara només a dues d'aquestes polítiques que considerem essencials: la recuperació de l'habitatge permanent i la participació.

Pensem que cal establir una sèrie de mecanismes que contribueixin a recuperar la presència humana permanent a la muntanya. Aquesta presència ha estat un artífex primordial del paisatge que tenim. D'altra banda, l'existència d'una comunitat implicada amb el medi és la millor i més econòmica garantia de la seva conservació.

Per a recuperar aquesta presència cal facilitar la restauració dels antics masos, cal que els nous estadants disposin dels serveis que la nostra societat demana avui, cal que s'hi puguin desplegar activitats que els permetin guanyar-se la vida. L'activitat forestal, agropecuària i turística s'ha de potenciar i ajudar.

Veiem també aquest pla com un projecte compartit per tots els que hi tenen quelcom a dir: A banda de la necessària participació dels usuaris i a un nivell molt diferent cal tenir en compte en primer lloc els ajuntaments, com a administració més propera, com l'administració dels qui hi viuen. En segon lloc dels propietaris rurals, com un element que té facultats per a intervenir de forma activa en aquest territori. Cal que aquests dos elements s'integrin de forma clara en la gestió de l'espai si volem que en resulti una gestió eficaç.

P Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni

R.6762/1 CD 2404/1

El recorregut que es proposa a continuació és un itinerari circular que discorre per la vall de la riera de Pineda de Mar, la qual a ha arribat als nostres dies amb uns nivells de transformació humana comparativament més baixos

Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni

CD.2462

David Pavón Gamero

Geògraf i membre de la plataforma
"Salvem la Vall de la Riera de Pineda"

La vall de la riera de Pineda i el seu patrimoni històric i natural. Una proposta d'itinerari per a la seva descoberta

La riera de Pineda és, de fet, la tercera més important de la comarca pel que fa a la seva superfície, després de la d'Argentona i la de Vallalta. Amb els seus 17 kms² de conca i els 12 kms. de longitud recull les aigües de bona part de l'antic terme de Sant Pere de Riu i del sector més meridional del d'Hortsavinyà, tot plegat dins l'actual municipi de Tordera. Per tant, és una riera dels contraforts del Montnegre amb una capçalera molt muntanyosa i caracteritzada per una densa coberta forestal. Tan sols els 3 darrers quilòmetres de la riera, abans de la seva desembocadura a la Mediterrània, es pot dir que són planers. Al llarg d'ells, es travessa el terme de Pineda, amb el seu espai agrícola i zones que han escapat a l'intens creixement urbanístic que s'ha esdevingut a la façana costanera del Maresme. Per tant, a diferència d'altres rieres litorals de la comarca, la de Pineda ha arribat als nostres dies amb uns nivells de transformació humana més baixos. Per altra banda, constitueix un element de connexió paisatgística i ecològica prou rellevant entre la muntanya, la plana i el litoral del Maresme.

La vall de la riera de Pineda és un territori que es veu enriquit per nombroses mostres patrimonials que deixen constància d'un poblament amb vestigis que es remunten a les èpoques ibèrica i romana. Així, trobem les restes de l'aqüeducte romà de can Cua, les ruïnes del castell de Montpalau, masos com Can Cànovas o Can Palau de la Guitarra, torres de guaita com la de Sant Jaume, ermites, l'església romànica de Sant Pere de Riu, un forn de calç i diverses mostres del patrimoni hidràulic com canalitzacions de reg, un "pont del Diable" o diversos molins fariners. Tanmateix, si el passejant ho desitja, podrà fruit de dilatades panoràmiques com les que es contempen des dels cims de Montpalau (267 m.) i de la Guàrdia (236 m.). En definitiva, tot un reguitzell d'elements d'interès natural, històric i cultural que bé mereixen una detinguda visita.

Insòlita visió de Sant Pere de Riu des del cantó de la Guàrdia, amb el laberint de turons que tanquen el paisatge cap a Hortsavinyà i la part culminant del Montnegre

L'ermita de Sant Rafael, al començament del camí que ens durà al coll dels Altars, ha sofert les agressions dels visitants sense escrúpols

Inici de l'itinerari. El molí fariner i el forn de calç de Can Marquès

L'itinerari proposat efectua el seu recorregut, justament, per la zona de contacte entre els àmbits de la plana i la muntanya de la vall de la riera, a cavall entre els municipis de Pineda de Mar i de Tordera. En poca distància passem d'un sector amb relleu suau de predomini agrícola i obert a la costa a un altre molt més alterós i ocupat per densos alzinars d'abast aparentment infinit. Es pot iniciar el recorregut en el petit aparcament que, recentment, s'ha habilitat a l'entrada del Parc Natural del Montnegre-Corredor, a tocar de la pista asfaltada (Passeig d'Hortsavinyà) que, resseguint la riera, puja des de Pineda fins a Can Pallofa. L'aparcament s'emplaça just a l'alçada del trencant cap a Sant Pere de Riu. Es reconeixerà per situar-se a prop de l'antiga pedrera de Montpalau i per la plantació d'eucaliptus que té al davant.

Iniciem la passejada per la pròpia pista, en sentit a Can Pallofa. Al cap de pocs metres i, ben visible des del mateix aparcament, hi ha el molí fariner

El conjunt d'edificacions de can Cànovas al peu del turó de Montpalau. A dalt podem veure el mur de migdia del castell

Proposta d'itinerari a peu per la vall de la riera de Pineda

de Can Marquès. Aquest molí, documentat com a mínim des de 1505, és un clar exponent de l'intens aprofitament hidràulic que tingué la riera. L'abandonament de l'obrador, com tants d'altres, a la segona meitat del segle XIX, va fer que caigués en la ruïna i oblots absoluts fins al punt de dur-se a terme la seva restauració l'any 2003. Aquesta intervenció, realitzada per la plataforma "Salvem la vall de la riera de Pineda", ha permès recuperar la integritat arquitectònica del molí i del seu carcabà; una petita exposició al seu interior explica el procés seguit.

Si es continua per la mateixa pista asfaltada vers Can Pallofa, al cap de pocs metres del molí, ens decantem a l'esquerra per una pista forestal que creua la riera de Pineda. A no ser que hi hagi una gran crescuda d'aigües, es travessa sense problemes. Al davant mateix, es mostra al passejant la segona sorpresa patrimonial del recorregut: el forn de calç de Can Marquès. De manera similar al que succeïa amb el molí, l'estat d'abandonament durant més d'un segle, l'havia abocat a la seva desaparició pràcticament definitiva. La restauració iniciada el 2008, per la mateixa entitat, ha suposat un dels escassos exemples de recuperació de forn de calç en tot l'àmbit del Montnegre; més encara si es tenen presents les dimensions del forn.

El molí de can Marquès és un bon exponent de l'intens aprofitament hidràulic de la riera

Cap al coll dels Altars i castell de Montpalau

Per prosseguir l'itinerari no s'ha d'abandonar la pista que portàvem d'abans. En aquest punt comencem a remuntar l'obaga de la muntanya de Montpalau. Es passa a tocar de Can Teulada i la pista descriu revolts progressivament més tancats i de pendent més pronunciat. A banda i banda ens flanquegen esponerosos alzinars que s'esclarissen en la mesura que guanyem alçada. Després d'uns 30 minuts d'ascens constant i decidit assolim el coll dels Altars (192 m.), cruïlla de camins que, a través de diverses alternatives, ens conduïrien fins Pineda, Calella o altres indrets pròxims. Al coll dels Altars neix un corriol prèviament indicat que ens dóna accés, carena amunt (10 minuts), fins al cim de Montpalau (267 m.). Allà ens esperen els vestigis del castell del mateix nom, amb els seus potents murs del segle XV, els seus antecedents dels segles XI-XII, i les ruïnes de l'enderrocada torre de l'homenatge. (vegeu

L'aqüeducte romà de Can Cua, del que encara subsisteixen diverses arcades, és una de les joies més destacades del recorregut

X. ALFARAS

més endavant en aquest mateix número, pàgina 27). Realment, les àmplies perspectives de que es gaudeixen des del murs del castell, tant a la banda de mar, com del Montnegre, permeten entendre la rellevància estratègica de la fortificació tot i les seves modestes dimensions. És sens dubte, una panoràmica privilegiada de la vall de la riera de Pineda.

Davallada fins l'ermita de Sant Rafael. Mas Cànovas

Per prosseguir l'excursió reculem pel mateix corriol de pujada fins al coll dels Altars. Allà, però, en comptes de retornar per l'obaga, davallarem per la solana, per una pista d'acusat pendent on les pinedes de pi pinyer, algunes atzavares i un terreny inconfusiblement saulonenc ens acompanyaran fins l'ermita de Sant Rafael, al peu de la muntanya. Des de l'ermita, si prosseguim la pista, de seguida deixem les pinedes al darrera i arribem a l'explanació de Can Martorell, lloc on hi hagué, durant una vintena d'anys, l'abocador de Pineda i que fou clausurat i parcialment restaurat poc després de l'obertura de l'autopista C-32, el 1994. Justament, un túnel, apte també per a viants, ens conduirà a l'altra costat de l'autopista. Durant uns 600 metres caldrà resseguir un voral

de la carretera d'accés a l'autopista fins arribar al seu inici, al mateix passeig d'Hortsavinyà; allà, en un vèrtex dels camps de Can Cànovas, s'erigeix l'altívol pi pinyer de Can Cànovas.

Per continuar la marxa, haurem de creuar el passeig d'Hortsavinyà i, a l'altra costat, prendre un camí que s'obre pas entre uns camps d'horta, a l'esquerra, i la nau d'una indústria tèxtil, a la dreta. El camí, a part d'accedir els camps, comença a remuntar els primers vessants del turó de la Guàrdia. Tot aquest tall ens brinda un paisatge radicalment diferent del de la primera part del recorregut. Aquí el que dominen són les explotacions agrícoles d'horta, afavorides pel clima que ofereix el relleu de la vall però també pel regadiu de les aigües subterrànies. Davant nostre, a l'altra costat de la riera, sota el turó de Montpalau, es retalla el perfil del mas més emblemàtic d'aquest territori, Can Cànovas. Del conjunt de construccions sobresurt la casa, adossada a la qual hi ha la torre de planta quadrada, de construcció posterior, i diversos cossos annexos: corrals de bestiar petit, estables de bestiar gran, tres cossos independents i la pallissa o graner. Més propera a la costa, en un altre turó pròxim, s'aixeca la torre de guaita de Sant Jaume, perfectament conservada.

Vessant de soler de la Guàrdia. Aqueducte romà de can Cua.

El camí, de pendent suau, poc a poc es va endinsant en una zona d'alzinar fins que esdevé un estret corriol. Arriba al fons del sot de Can Palau de la Guitarra o de la Guàrdia. Es reconeixerà perquè, momentàniament, abandonem les zones arbrades i sortim a un espai que té clars símptomes d'haver estat afectat per un incendi forestal. Ara hi abunden les brolles. Davant nostre tenim tot el vessant de soler del turó de la Guàrdia i veiem com, entre la vegetació, sobresurten grans blocs arrodonits de granit (fenomen geològic conegut com "caos de boles"). Si es continua el corriol aquest va flanquejant els vessants del turó de la Guàrdia per l'interior d'una pineda, gairebé sempre a la mateixa alçada i amb una perspectiva prou aèria sobre la vall. Travessem una zona de brolles amb un gran nombre de figueres de moro i algunes atzavares. Si ens separem un xic del corriol, al fons, a l'esquerra, mig amagat per la vegetació, podrem copsar el tresor arquitectònic més singular de la vall de la Riera: ens referim a les quatre arcades de l'aqüeducte romà de Can Cua. La seva presència ens evoca un passat ben llunyà. La seva construcció hi ha autors que la daten cap a la fi del segle II o durant el III dC; d'altres, en canvi, creuen que va ser edificat durant el segle I dC. El que és segur és que la seva existència s'ha de lligar a una de les nombroses explotacions agrícoles que apareixen

amb l'ocupació romana del Maresme, les conegudes vil·les. L'aqüeducte recollia les aigües de la riera de Pineda mitjançant una resclosa en un petit congost situat a l'alçada de Can Bufí; tenia una llargada d'uns 3,5 kms., majoritàriament soterrats, i un desnivell d'uns 40 m. Durant el seu recorregut travessava quatre torrenteres, entre elles la de Can Cua (d'aquí el seu nom). Per això calgué fer les arcades, una part de les quals són les que podem observar avui dia.

El turó de Montpalau és un mirador privilegiat de la vall de Pineda

Pocs metres més endavant de contemplar l'aqüeducte, sense abandonar el corriol, cada cop ens atansem més a l'eix de la riera però sense perdre altitud. El corriol prossegueix planer però els vessants del turó de la Guàrdia s'accentuen. És el millor punt per adonar-se del paper de corredor biològic i paisatgístic que juga la riera de Pineda. A sota nostre, a prop del mas de Can Oliver de Sitjar, la riera abandona definitivament els àmbits muntanyosos i forestals propis de la Serralada Litoral per iniciar la travessa de la plana agrícola, abans de desembocar a la mar Mediterrània. A banda i banda d'aquest curs d'aigua s'aprecia una galeria de vegetació arbòria i arbustiva amb algunes espècies pròpies dels ambients més humits i frescos; en són exemple l'àlber, l'om, el pollancre o l'aloc.

Un cop hem deixat l'ermita de Sant Rafael, i abans de travessar el túnel sota l'autopista, trobem aquest abocador

X. ALFARAS

J. M. PANAREDA

Campanar de Sant Pere de Riu. Aquesta parròquia és el centre d'un veïnat que formava part de l'antic terme municipal d'Hortsavinyà, avui agregat a Tordera

Font del ferro i retorn a can Marquès

Proseguim la nostra excursió pel corriol; davant nostre, el punt més estret del pas de la riera entre les muntanyes de Montpalau i de la Guàrdia. Per ell, l'autopista C-32 s'esmuny descrivint un vertiginós viaducte; no menys impactant resulta l'antiga podrera de Montpalau. Aprofitant l'esvoranc deixada per ella, l'Agència Catalana de l'Aigua ha decidit la construcció de la depuradora de l'Alt Maresme Nord, que ha d'oferir servei als municipis de Calella, Pineda, Santa Susanna, Malgrat de Mar i Palafròlles. Tot i la proximitat de les obres, el nostre corriol es pot resseguir sense problemes fins que assoleix una altra raconada fabulosa del nostre itinerari: el paratge de la font del Ferro. L'indret s'ubica en una clotada sota Sant Pere de Riu, dins els dominis de l'antic mas de Can Marquès. Per ell discorre una torrentera que va a

desguassar a la riera principal. La clotada va quedar parcialment desfigurada amb l'obertura de l'autopista C-32 l'any 1994. També va significar la desaparició d'una mina d'aigua ferruginosa força popular entre els veïns de Sant Pere (d'aquí el seu nom de "Font del Ferro"). A pocs metres, tot salvant la torrentera, en època romana es bastí una arcada que forma part de la mateixa conducció d'aigua que el tram d'aqüeducte de Can Cua.

El paratge va restar molt degradat fins el 2007. La intervenció de la plataforma, juntament amb la col·laboració de l'agrupament escolta "Montpalau" de Pineda ha permès la restauració del paratge. Així, s'han retirat deixalles i bardisses, s'ha recuperat la font a la qual se l'ha volgut mantenir l'antic nom, s'ha habilitat una bassa per amfibis, s'ha condicionat els voltants de l'arcada romana, la construcció d'un pont de fusta per evitar el pas

per l'arcada i la plantació d'arbres de ribera. Pel que fa al parament de la font, placat amb granit de la zona, s'ha reproduït la forma de l'arcada romana tot afegint uns bancs de pedra als laterals.

Per completar el circuit de la nostra descoberta, tan sols ens quedarà tornar des de la font al punt de l'aparcament, situat a menys de 5 minuts. Qui ho desitgi, però, tindrà l'opció d'apropar-se a la immediata església romànica de St. Pere de Riu, centre i referent històric de l'antic veïnat (10 minuts de la font).

Per realitzar tot el recorregut, amb una certa tranquil·litat i tot gaudint dels elements ressenyats, calculeu una durada de 3 hores. No obstant, la marxa a peu es pot dur a terme entre 1.30 i 2 h. Calculeu un desnivell total acumulat d'uns 300 m.

Prop de la font del Ferro, avui feliçment recuperada, hi ha aquesta arcada que forma part de la mateixa conducció d'aigua que l'aqüeducte de Can Cua

Un dels cartells informatius del patrimoni de la vall instal·lats per la Plataforma Salvem la Vall de la Riera de Pineda, correspon al molí fariner de Can Marquès, reconstruït per la pròpia Plataforma

Des dels vessants de la Guàrdia ens adonem del paper de corredor biològic de la riera de Pineda

El paisatge vegetal de Montpalau

Josep M. Panareda Clopés
Josep F. Pannon Pannon Pallarolas
Oliver Sánchez-Camacho

La singularitat d'una muntanya calcària

El Montnegre és conegut com una muntanya on domina la roca granítica, és a dir, roques on els carbonats són molt escassos o absents. També és sabut pels qui coneixen la natura del Montnegre que a la part alta del massís i cap a Malgrat de Mar hi ha roques paleozoiques, com les pissarres i els esquists.

Us podeu preguntar a què ve parlar de roques si el tema és de paisatge vegetal i de plantes. Doncs hi té molt a veure. La raó és que una part important de les roques paleozoiques del Montnegre són calcàries, és a dir, constituïdes fonamentalment per carbonats. I quan hi ha carbonats les plantes que hi creixen són diferents. Hi ha plantes que els agrada que el terra contingui carbonats, fins i tot a algunes els és indispensable; en canvi, d'altres no ho suporten i no hi creixen quan n'hi ha. D'altres són més o menys indiferents que hi hagi o no carbonats en el sòl.

En el Montnegre les roques calcàries es localitzen sobretot en el triangle entre Pineda de Mar, Malgrat de Mar i el turó d'Hortsavinya. Són roques que se sedimentaren fa uns 400 milions d'anys. Durant aquest llarg període han succeït fets diversos en el territori, des de la intrusió de grans masses de granit, fins la formació de valls amb l'erosió diferencial i variable d'un indret a un altre. Per això les roques calcàries es localitzen actualment de manera discontinua, amb franges més o menys estretes i intercalades amb masses de pissarres o altres materials.

Montpalau és un d'aquests turons constituïts en part per roques calcàries, sobretot la part central i oriental, la que mira cap a la riera de Pineda, i on hi hagué una pedrera i ara s'hi està instal·lant una depuradora. També hi ha calcàries al turó de La Guàrdia i cap al vessant sud-oest de la serra de Terra Roja, entre Sant Pere de Riu i Can Buc de les Nogueres.

Un paisatge esquerp i amb vegetació esclarissada i escassa

Paisatge entorn a Sant Pere de Riu des del vessant oriental de Montpalau

Si visiteu aquests indrets calcaris notareu que hi ha un paisatge diferent del de la resta del Montnegre i el Corredor. El bosc hi és més esquifit i sovint només hi ha una vegetació constituïda per arbustos o herbes. Vora a Sant Pere de Riu, per exemple, hi abunden també les atzavares i figueres de moro.

L'espai ocupat per rocam calcarí sense sòl hi és important. Si es puja a peu per aquests vessants, dóna la sensació de pujar per uns esglaons irregulars i sovint cantelluts. Si el sector és planer i el sòl profund pot desenvolupar-se un alzinar dens, però en vessants inclinats, el paisatge esquerp pot romandre per sempre. Això és degut a la manca de sòl fèrtil i a l'escassa retenció d'aigua.

L'aigua superficial s'infiltra molt fàcilment i durant l'estiu la sequera es manifesta de manera més severa. Al no disposar d'aigua suficient el bosc no pot establir-s'hi de manera espontània, fins que hi hagi un sòl suficientment profund. Això s'esdevé amb molt de temps. En els vessants més inclinats només es podrà establir-se un bosc molt esclarissat i amb arbres ramificats i amb aspecte d'arbust, per la poca alçària que poden assolir. Fins hi ha indrets on només poden viure les herbes que resten seques a l'estiu, o es manté la roca nua permanentment.

De tota manera cal dir que aquests indrets han estat durant segles pasturats, cultivats i cremats, fets que ha afavorit l'establiment del paisatge es-

querp i descarnat actual. La seva regeneració és lenta i en molts indrets mai evolucionarà cap a un bosc.

Aquest aspecte de paisatge més sec és ben perceptible a distància. Es detecta pel color més rossenc i marronós que dóna el domini d'herbes; els primers mesos de la primavera el to del paisatge és més verdós, per les herbes que han germinat o rebrotat gràcies a les pluges. Si ens hi acostem observarem molt el detall del paisatge descarnat i l'escassetat de plantes arbòries, i que aquestes són baixes i molt ramificades. Notarem com la roca aflora en nombrosos indrets.

Detall d'una garriga damunt roca calcària. El garric és rar en el Montnegre, però es fa abundant damunt de substrats calcaris durs

Panoràmica dels vessants de la conca del torrent Can Valls vista des del cim de Montpalau. En els vessants hi dominen boscos amb alzines, sureres i pins; en el fondal es detecten caducifolis com avellaners, plàtans, gatells i pollancre. Al fons destaquen les antenes del cim del turó de Llevant i els habitatges de la urbanització de Can Carreres

El paisatge actual: predomini de la regeneració

Pineda de Mar vist des de Montpalau

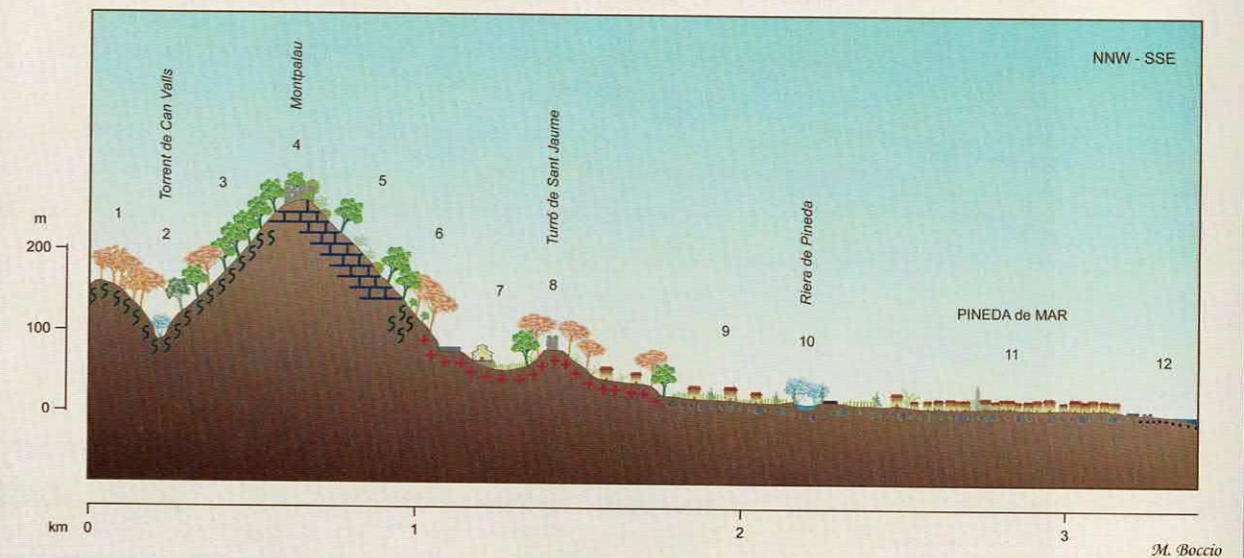
El paisatge vegetal exposat és l'actual, en un moment en què l'activitat agrícola ha minvat molt a causa de la forta disminució de les activitats agràries i el predomini de les activitats industrials i de serveis. Alhora s'ha registrat una expansió de l'ocupació urbana i una forta implantació d'infraestructures viàries. El resultat és que els espais no urbanitzats han estat sotmesos sobretot a la dinàmica natural de la regeneració de la vegetació.

Ara som observadors d'una gran regeneració de la vegetació, amb un augment de la superfície forestal amb boscos cada vegada més extensos i més desenvolupats. Les pastures i els matollars actuals van evolucionant cap a boscos.

Aquesta és la tendència general, però allà on el vessant és més costerut, assolellat i hi aflora més el rocam, l'evolució cap a bosc es fa difícil. Durant els estius més secs els arbres i arbusts

que van colonitzant aquests indrets es troben amb un gran dèficit d'aigua i alguns moren. Sucumbeixen els més desenvolupats i els més exigents en humitat. El resultat és que en aquests indrets la vegetació permanent és un bosc baix amb arbres molt ramificats. En el indrets més assolellats i secs només s'estableix un matollar amb brucs, estepes i romaní.

En el paisatge hi destaquen roquissers on són presents de manera permanent petites mates o herbes esquifides que arrelen en les fissures de manera discontinua, sense constituir una massa densa. En els replans del rocam s'estableixen pradells de plantes anuals que es desenvolupen entre finals d'hivern i la primavera. A l'estiu aquest espai resta sense vegetació verda, o només hi ha alguns crespínells, a causa de la intensa sequera que es pateix en aquests indrets.

Perfil del paisatge de Montpalau

- 1 Vessant assolellat amb sureda amb pins. Hi ha alguns peus d'alzina i clapes de brolla.
- 2 Fondal del torrent de Can Valls amb predomini d'avellanosa, amb peus aïllats de acàcia, plàtan, gatell, pollancre i vern. A les clarianes domina la bardissa.
- 3 Vessant obac de Montpalau amb predomini d'alzinar amb marfull. Hi ha roures i pins dispersos.
- 4 Cim de Montpalau amb les runes de l'antic castell. Actualment la vegetació d'alzines baixes molt ramificades i llentiscles ocupen l'espai de l'antic castell i tapen les runes.
- 5 Vessant solell de Montpalau i damunt de calcàries amb una vegetació dominada per herbes i arbustos. Hi ha alzines esparses, baixes i molt ramificades que van colonitzant el vessant molt lentament. Hi ha individus aïllats d'olivera i garrofer, testimoni d'antics conreus.
- 6 Part inferior del solell de Montpalau amb pineda densa de pi pinyer, sota la qual han crescut nombroses alzines, encara petites, que van colonitzant tota la pineda.
- 7 Masies i conreus, en bona part abandonats i on domina una vegetació d'herbes. Aquest espai ha estat tallat per l'autopista.
- 8 Bosc mixt d'alzines i pins amb construccions aïllades.
- 9 Paisatge agrari amb conreus d'hortalissa i nombrosos habitatges.
- 10 Vegetació de ribera on dominen els alocs i les canyes.
- 11 Espai urbà de Pineda de Mar
- 12 Carretera, ferrocarril, passeig i platja.

Substrat

1-3 i 6: esquist

4-5: calcària

7-8: granit

8-11: sediment de peu de muntanya i al·luvial

12: sorres

Com seria el paisatge vegetal natural?

Si es té present l'explicat és fàcil imaginar-se com seria el paisatge natural de Montpalau sense la intervenció humana. En general hi dominaria el bosc, on molt probablement l'alzina seria l'arbre principal. En els indrets amb sòls més profunds els roures tindrien un paper destacat, com segurament també d'altres caducifolis, com les moixeres. Així, doncs, damunt de sòls més o menys prims i damunt de rocams durs s'establiria un alzinar amb marfull i damunt de sòls profunds i substrats tous un alzinar amb roures.

Però allà on la inclinació del pendent no permet l'establiment d'un sòl profund, les necessitats d'aigua d'un bosc ben desenvolupat no podrien ser satisfetes amb les reserves subterrànies durant l'època seca i càlida de l'estiu. Aquests indrets estarien colonitzats de manera natural per un mosaic constituït per fragments de bosc baix i esclarissat, de brolles d'estepes, brucs i romaní, de timonedes, de pradells i de rocams nus amb només petites plantes arrelades a les fissures. No hi ha dubte que en tot el sector calcari de Montpalau, la Guàrdia, Sant Pere de Riu i en tota la serra de Terra Roja i fins els turons d'Hortsavinyà

hi hauria indrets amb aquest mosaic de manera ben natural.

Per tant, hem d'imaginar-nos aquests turons constituïts per un paisatge en mosaic on dominaria el bosc, però amb indrets sense bosc, alguns amb afloraments de roques.

També cal considerar que de manera natural hi haurien fenòmens que condicionarien que sectors on pot semblar que sempre serien boscos en realitat temporalment o manera permanent no ho serien. Hi haurien incendis que deixarien sense cobertura vegetal de manera temporal i que la regeneració natural seria lenta en els sectors més assolats i inclinats. També es produirien esllavissades, onades de fred i de calor, plagues i pluges intenses, que provocarien canvis notables en el paisatge. No cal oblidar el paper dels animals herbívors, que pasturant i rossegant brots mantindrien clarianes permanents, fins i tot en llocs planers.

No entrem en l'explicació del paisatge de les rieres i torrents, on dominarien arbusts i arbres caducifolis i on l'acció de les torrentades i riudes jugaria un paper essencial en la formació i evolució del paisatge. Serà objecte d'altres escrits.

Clariana d'una brolla amb estepa blanca, colonitzada per plantes anuals, damunt les calcàries de Montpalau

Un paisatge amb plantes diferents

Els gladiols florits constitueixen un dels encants naturals més espectaculars dels vessants calcaris de Montpalau

Si coneixem una mica les plantes del Montnegre, no ens costarà gaire comprovar que en els indrets calcaris són diferents. Aquesta diferència la notarem en alguns arbusts i sobretot en les herbes.

Sense ser cap especialista és fàcil constatar la presència d'oliveres, testimoni d'un antic conreu. Enmig d'aquest rocam, poca cosa més es podia cultivar, i l'olivera era planta que suportava bé la sequera estiuenca i no donava gaire feina. També hi ha alguns peus de garrofer, que fou plantat també aprofitant els espais entre roques. Les oliveres i els garrofers, doncs, ens donen testimoni dels conreus magres que hagueren en aquests vessants.

Però on hi ha una gran diferència és en les herbes. És cert que cal estar una mica avesat en la identificació de les plantes per saber diferenciar les herbes de Montpalau i les herbes d'un turó on domini el sauló. Però sense ser cap expert tothom podrà veure-hi alguna diferència clara. I en aquest escrit només ens fitxarem en dos grups de plantes herbàcies, les falgueres i les orquídies. En ambdós casos adjuntem un quadre amb la indicació de les plantes més significatives d'aquests vessants calcaris.

Falgueres en els indrets calcaris del Montnegre

La falzia (*Adiantum capillus-veneris*) és una falguera ben característica dels indrets humitejats on sovint degoteja aigua en terres calcàries. És present entre Pineda de Mar i Hortsavinyà en degotalls i salts d'aigua, però mai és abundant perquè aquests ambients són escassos. Localment en algun salt d'aigua pot constituir poblacions denses, però sempre reduïdes al sector del degoteig i esquitxos d'aigua. A la resta del Montnegre és rara i localitzada en salts d'aigua que conté calç. També es troba, de manera molt puntual en les parets dels pous i en les fonts. En els pous és afavorida per la presència de calç en el ciment.

La falzia glandulosa (*Asplenium petrarchae*) es reconeix per les frondes piloses i glanduloses i el raquis verdós almenys en el terç superior. Es localitza en les fissures de les roques assolellades dels indrets calcaris. És raríssima.

La falzia blanca (*Asplenium ruta-muraria*) és una de les falgueres pròpies d'indrets calcaris present gairebé arreu on hi ha aquest tipus de roca, des del nivell del mar fins a l'alta muntanya. Al Montnegre és troba només damunt de roques calcàries, on és en general escassa. A vegades costa de trobar, ja que és una falguera petita que creix en el petites fissures de les roques i parets.

La falzia roja (*Asplenium trichomanes*) és una falguera constituïda per un raquis totalment brunegros d'on surten més de 15 parells de segments. Es pot confondre amb la falzia glandulosa, però aquesta és coberta de glàndules, té menys de 15 parells de segments i sol tenir verd l'extrem superior del raquis. Cal tenir present que la falzia roja sol ser força freqüent en els barrancs més o menys ombrívols del Montnegre. És ben present en les roques i parets ombrujades de Montpalau, fins en algun racó poc ser abundant.

La dauradella (*Ceterach officinarum*) és una petita falguera que es reconeix per tenir l'envers cobert d'encames denses de color de palla daurada, d'on li ve el nom. És rara en el conjunt del

Montnegre, però en l'entorn calcari de Montpalau és relativament present en roques i murs.

El polipodi olorós (*Cheilanthes pteridoides*) té una certa semblança amb la falzia peluda, però mentre aquesta és coberta de nombrosos pèls en ambdues cares, el polipodi olorós no en té en l'anvers, només uns pocs pèls dispersos en el revers i en general sol ser més petit. D'aquesta falguera se n'han establert diverses espècies, dues de les quals (subsp. *tinaeei* i subsp. *maderensis*) es poden trobar en el Montnegre. Totes dues són raríssimes i només s'han localitzat poquíssims peus entre Hortsavinyà i Pineda de Mar.

La falzia peluda (*Cosentinia vellea*) es reconeix per les frondes llanoses, totalment cobertes de pèls en ambdues cares. Es localitza en les fissures de les roques assolellades dels indrets calcaris. És raríssima.

La selaginel·la denticulada (*Selaginella denticulata*), també coneguda com molsa o molsa borda pel seu aspecte general, és constituïda per fulles petites disposades en quatre regles entorn a tiges reptans pel terra o pels marges denudats i repetidament bifurcades. En general és escassa i localitzada. En punts concrets pot fer-se abundant, com succeeix en el fondal de la riera de Pineda, just entre Montpalau i Sant Pere de Riu. Es pot considerar com la planta vascular més primitiva del Montnegre. Com evidència el seu nom popular és molt fàcil confondre-la amb una molsa.

La molsa (*Selaginella denticulata*) la falguera més primitiva espontània al Montnegre i una de les plantes més significatives dels indrets calcaris

Orquídiades dels indrets calcaris del Montnegre

Aceras anthropophorum és relativament present en el sector calcari i en general és una planta rara en la resta del territori.

Anacamptis pyramidalis és freqüent en el sector calcari i rara o absent en la resta del territori.

Barlia robertiana és escassa en el sector calcari i rara en la resta del territori. És l'orquídiada més grossa i la que floreix més aviat, entre febrer i març.

Cephalanthera damasonium és molt localitzada en els sectors calcaris més enlairats i raríssima o absent en la resta del territori.

Cephalanthera longifolia és freqüent arreu del Montnegre, sens dubte la més abundant de les orquídiades. És fàcil de trobar-la a Montpalau.

Cephalanthera rubra és present en el sector calcari en especial en les cotes més altes i més escassa o absent en la resta del territori.

Epipactis microphylla és escassa en el sector calcari i raríssima o absent en la resta del territori.

Neotinea maculata és força freqüent en molts indrets del Montnegre i damunt de tota mena de terres, i fàcil de trobar en el sector calcari.

Neottia nidus-avis és escassa en els alzinars del sector calcari i rara o absent en la resta del territori.

Ophrys apifera és rara en el sector calcari i raríssima o absent en la resta del territori.

Ophrys fusca és rara en els indrets oberts del sector calcari i raríssima o absent en la resta del territori.

Ophrys lutea és més o menys freqüent en els indrets oberts del sector calcari i raríssima o absent en la resta del territori.

Ophrys sphegodes és present en el sector calcari i raríssima o absent en la resta del territori.

Orchis coriophora subsp. *fragans* forma poblacions notables però molt localitzades en el sector calcari on és raríssima o absent en la resta del territori.

Serapias lingua és freqüent en indrets localitzats vora de camins i replans humits i més o menys present en la resta del territori.

En els indrets calcaris de Montpalau i fins a Hort-savinyà es troben unes quantes falgueres que tenen una afinitat calcícola, o que tenen una clara preferència pels ambients amb calç. Algunes són totalment exclusives d'aquests indrets i absents o raríssimes a la resta del Montnegre. De tota manera la seva presència en els llocs calcaris del Montnegre també sol ser escassa i algunes són difícils de trobar per la seva escassetat. Moltes són pròpies dels rocams. Cal tenir present que solen ser plantes de mida petita, pel que esdevenen força desapercibudes pel públic en general.

En el quadre adjunt de les falgueres d'indrets calcaris només s'indiquen les més específiques i significatives d'aquest ambient. Les que són pre-

sents arreu no s'indiquen, malgrat que algunes solen ser força freqüents pel Montnegre i també en l'entorn de Montpalau, com la falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum*) i el polipodi (*Polypodium vulgare subsp. serrulatum*).

Potser costa detectar algunes de les falgueres indicades en el quadre, però sens dubte tot-hom podrà identificar algunes orquídiies i diverses plantes de la família dels lliris presents damunt les terres calcàries d'entre Pineda de Mar i el turó d'Hortsavinyà. Es tracta de plantes molt vistoses i fàcils d'observar i identificar. Només hi ha un petit inconvenient, que només són ben visibles uns pocs mesos, durant la seva floració. Durant tot l'hivern s'observen les fulles de la base

EL FRARE CUGOT és una planta de la família de les aràcies, a la qual pertany també la sarriassa. El frare cugot no és gaire abundant al Montnegre i Corredor, i es localitza sobretot en les muntanyes properes al mar entre Malgrat i Pineda. És relativament força freqüent en l'entorn de Montpalau.

El seu aspecte és sorprenent, sobretot en el moment de la floració, entre novembre i abril. Sol tenir una alçada entre 10 i 30 cm, però a vegades assoleix fins els 40 cm. El més sovint és que es trobi formant poblacions. És una planta perenne.

Les flors s'agrupen en una espiga, que és coneguda amb el nom d'espàdix. L'espàdix és envoltat per una gran bràctea anomenada espata, que pren la forma de paperina, oberta i corbada al capdamunt, però l'envolcalla tant que sovint l'espàdix queda ben amagat i només es veu la seva punta, que sol ser una mica inflada, com un petita bola de color rogenc, carbassa o verdós. Les flors són petites, blanquinoses i agrupades a la part inferior de l'espàdix, i no són visibles si no es talla l'espata. L'espata és blanquinosa amb ratlles verticals morades o verdoses a la part inferior que es tanca i gairebé d'un morat fosc o verdós a la part superior que és oberta.

Els fruits són d'un verd blanquinós. L'apèndix que surt en el dibuix correspon a la part superior de l'espàdix; les

dues fulles laterals que hi ha sota els fruits són restes de l'espata oberta.

La variabilitat del frare cugot és molt gran, i se n'han establert dos grans grups, l'un és conegut científicament com *Arisarum vulgare* o *Arisarum vulgare subsp. vulgare*, i l'altre com *Arisarum simorrhinum* o *Arisarum vulgare subsp. simorrhinum*. El primer (*Arisarum vulgare*) es reconeix per tenir la punta de l'espàdix engruixida gradualment i que surt corbada molt cap enfora de l'espata; a més, la part superior de l'espata també és corbada cap endavant i és més aviat verdosa; els peduncles i els folíols solen tenir una longitud semblant; viu en matollars i boscos més o menys secs. En canvi, *Arisarum simorrhinum* té la punta de l'espàdix inflada, com una bola més o menys allargassada, i poc sortint de l'espata; a vegades aquesta bola terminal ocupa tota l'obertura de l'espata i queda una mica endins; l'espata és poc corbada en la part superior i sol ser més aviat rogenc o d'un morat fosc; els peduncles solen ser més curts que els peciols, de manera que les flors resten amagades sota les fulles; viu en relleixos de roques amb terra humida a l'hivern, sobretot en fons de valls i obacs.

Si trobeu frares cugots no us sorprengui descobrir-hi una gran diversitat, ja que sovint hi ha formes intermèdies entre els dos grups tipus que s'han exposat. Es nota pel

color i la forma de l'espata i de l'espàdix. Sorpren la gran diversitat de la part terminal de l'espàdix, que va des del verd al rogenc i des de formar una bola ben rodona i situada endins de l'espata fins a llarga, estreta i ben sortint de l'espata. En el primer cas és típic de l'*Arisarum vulgare* i el segon de l'*Arisarum simorrhinum*. Els especialistes n'han establert diverses subespècies i variats que ara no cal precisar.

El dibuix correspon a una forma d'*Arisarum simorrhinum*, a partir

d'exemplars de Montpalau.

Com ben bé es pot concloure, només es pot identificar amb total seguretat de quin frare cugot es tracta si es disposa de flors, altrament només es pot dir que es tracta d'un frare cugot i prou.

Malgrat la seva raresa el frare cugot és conegut amb molts altres noms en les terres de parla catalana, com apagallus, candeleta, caputxó de frare, cresol, cresolet, cugotí, frare, fraret, llengua de frare

o rapa de frare, entre molts altres. La forma tan curiosa de la seva inflorescència ha estimulat la imaginació.

Il·lustració: Maravillas Boccio

de les orquídiies, però només un especialista les podrà identificar i possiblement tindrà també els seus dubtes. En canvi, quan són florides és un espectacle, davant el qual el més distret es queda bocabadat i s'engresca fàcilment per trescat per les roques cercant noves flors, malgrat la dificultat del terreny. Cal tenir la precaució per no trepitjar-les per tal que puguin seguir el seu curs biològic. Amb sort es pot observar la tasca tan necessària de la pol·linització que fan alguns insectes. Veure-ho en directe és poder contemplar i gaudir d'un dels grans espectacles de la natura.

No s'ha de trepitjar cap d'aquestes plantes, ni molt menys trencar-la, tallar-la o arrancar-la. Cada flor fecundada donarà lloc a fruits, indispensables per tal que les orquídiies puguin romandre

en l'indret germinant i formant nous individus. Contempleu-les tan com volgueu i fotografieu-les des de tots els cantons, però no les feu malbé, ni en trenqueu cap flor.

En el darrer número de l'Aulet un de nosaltres presentà un catàleg amb fotografies de les orquídiies conegudes del Montnegre i Corredor. La majoria són rares o escasses en aquests massissos. Ben poques s'hi poden considerar comunes o freqüents, com el curraia (*Cephalanthera longifolia*) o el *Limodorum abortivum*. D'altres són més o menys presents i es van trobant sense excessiva dificultat de tant en tant, com *Neotinea maculata*, *Platanthera bifolia*, *Platanthera chlorantha*, o *Serapias lingua*. La resta són escasses o rares, i algunes tenen un alt risc d'extinció.

Coll dels Altars (192 m) amb un paisatge de pineda de pi pinyer i alzinars és una cruïlla de camins, des d'on pot accedir-se fàcilment fins al castell de Montpalau pel costat de ponent.

Jesús Rodríguez Blanco

Mas Cànovas o el Cànovas de Camós

La peça bàsica és una típica masia amb una teulada a doble vessant i articulada sobre un llarg eix de simetria longitudinal al que s'accedeix per una portalada de punt rodó que dóna pas a una gran sala que és tancada per la banda de llevant per una magnífica cuina i per la banda de ponent antics cellers. Aquesta estructura es repeteix al pis de dalt organitzat per una magnífica sala de dimensions considerables i ambdós costats habitacions i salons. L'altra peça que destaca és una torre quadrada renaixentista de tres pisos i amb accés per escala de cargol al terrat que en principi es

trobava separada de la masia i unida per un pont de fusta mòbil. Segurament, cap el segle XVIII es va edificar un cos que uneix la masia i la torre de forma estable. Aquesta nova edificació oculta la simetria de la masia però ha servit per habilitar una petita capella a la planta baixa i un bonic espai de transició entre la sala i la torre.

La complexitat arquitectònica del Mas Cànovas no termina aquí: sitges, grans corts amb arcs rampants, masoveria amb arc per guardar carros, mina i galeria, safareigs monumentals... i una mica més lluny molins.

Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni
CD.2464

Arrecerat al piemont del Montpalau, protegit per la banda de ponent per un petit turó i obert per la banda de llevant i migdia, s'aixeca la mole de mas Cànovas de Camós. El seu aspecte actual és el d'una sòlida i complexa construcció que es remunta al segle XVI i en alguna part XVII

La façana principal de la masia, la torre i l'edifici que les uneix emmarquen el pati d'entrada a la casa

X. ALFARAS

Una vista de conjunt on podem apreciar la masoveria bastida damunt dues magnífiques voltes

Un casal d'aquesta estètica i magnitud no s'improvisa: té història i fins i tot algun misteri. El seu origen es documenta sense dubtes el 1156 en la persona de Bernat de Cànovas i a partir d'aquest moment la nissaga té continuïtat al segle XII particularment lligat al monestir de Rocarrossa, canònica agustiniana i dins del context habitual de relacions amb les cases aloeres de la zona, inclosa la casa de Marata a Maçanet. I després apareix el misteri, el 1254 Elisenda de Cànovas reconeix que té el domini útil del mas Cànovas de Camós i el domini directe del capmàs el té la casa de Montclús, subfeu-

dataris del castell de Montpalau i aquest domini directe passarà a la casa de Pineda en 1260 i en dites mans romandrà.

Què havia passat? En el mig ha aparegut la casa de Camós datada per primer cop al 1295 en que un cavaller de Girona, lligat a la casa vescomtal, ven a Guillem de Camós la fortalesa o força de Cànovas: la casa aloera de Camós a més de donar nom al veïnat tenia participació al delme de Pineda, a les parròquies de Santa Maria i St. Pere i també al de la parròquia de St. Martí d'Arenys i altres dominis directes sobre masos a Santa Susanna o Hortsavinyà i Vallmanya. Aquesta casa de Camós va canviar de lloc al 1439 en que Guillem de Camós es va traslladar a St. Cebrià dels Alls o Camós de les Gavarres i cap el 1460 deixa de tenir presència documental. Els béns de la casa de Camós van passar en part als Cartellà i en part a la casa aloera de Maçanet i per aquesta via van ser comprats per Bernat Roger, mercader de Calella

Els Camós

- 1279 Arnau de Camós
  - 1295 Guillem de Camós
  - 1298 Brunissendis de C.
-
- 1334 Sibila de Camós i Arnau de Camós
  - 1359 Guillem de Camós
  - 1380 Constança de C.
  - 1386 Arnau de Camós
  - 1420 Guillem de Camós (+ 1460)
  - 1439 Guillem de Camós, trasllat a St. Cebrià dels Alls.

al 1479 i també els de la casa de Pineda amb el que el mas Cànovas passà a l'òrbita dels Roger. Tot això dins d'un context d'extrema violència amb la guerra civil entre els partidaris de la Generalitat i del rei Joan II que va implicar la crema de mas Cànovas una mica abans de 1471. Podria ser que la més directa conseqüència per als Cànovas fos que perdessin el dret a fer servir el "de" que desapareix des de 1499 fins a bona part del XVII en que es fan ciutadans honorats de Barcelona, habitants en Pineda.

En paral·lel continua l'activitat de la nissaga dels Cànovas al segle XIV amb enllaços amb pagesos de la vall de Capaspre a Calella com els Ballester de la mà de Guillem de Cànovas que donarà pas a una llarga relació que significarà més matrimonis fins el segle XV o compres de terres a Hortsavinyà fetes per Ponç de Cànovas o incorporant masos rònecs com Mas Gori per part d'altre Guillem al 1395. En aquest punt, segueix la seva marxa la nissaga dels Càno-

vas com a pagesos benestants amb les seves capbrevacions de terres a favor del vescomte de Cabrera i també els tradicionals enllaços amb els Monnet Ballester de Calella també al segle XVI per part de Joan Cànovas que també iniciarà la compra de cases a l'aleshores recent carrer de Mar de Pineda. L'atac dels turcs al 1545 pot haver estimulat la fortificació de Can Cànovas com va passar amb la casa Coll-Jalpí al 1557 o la torre de Mar de Calella al 1548 o la fortificació de les parròquies. I d'aquesta manera, entre l'administració de les rentes i l'establiment de cases i patis al carrer de Mar (fins a tenir més de 18 cases establertes a Pineda), la casa va anar prosperant obrint-se també a noves formes contractuals com fer rabasses mortes per aprofitar l'expansió de la vinya.

Aquesta situació benestant donarà un salt amb Francesc Cànovas que apareix com a ciutadà honorat cap el 1668, un singular estatus de cavaller sense menystenir la condició de mercader o de pagès benestant. Una part de l'obra de Can Cànovas, de finestres tant clàssiques pot ser d'aquesta època de bonança. El seu hereu Josep Cànovas Correu i Florit enllaça amb altra família de ciutadans honorats de Pineda Francesca Correu i Florit i es present al 1702. I com passa sovint l'apogeu és el principi de la caiguda: les infules de Josep Correu de viure no simplement com a "amo" sinó com a "senyor" el van portar a una sèrie de compromisos que acabaran traspasant la casa Cànovas als Prat de Sant Julià de Vic cap a mitjans del segle XVIII. I això ja es una altra història.

Els Cànovas de Camós

- 1156 Bernat de Cànovas
- 1162 Ramon de Cànovas
- 1184 Pere de Cànovas
- 1209 Berenguer de Cànovas
- 1254 Elisenda de Cànovas
- 1260 Ponç de Cànovas
- 1310 Guillem de Cànovas
- 1359 Guillem de Cànovas
- 1375 Ponç de Cànovas
- 1395 Guillem Cànovas
- 1406 Francesc Cànovas
- 1427 Guillem Cànovas
- 1457 Joan Guillem Cànovas
- 1496 Joan Cànovas
- 1534 Joan Cànovas
- 1566 Miquel Cànovas
- 1580 Montserrat Cànovas
- 1620 Miquel Cànovas
- 1622 Francesc Cànovas
- 1702 Josep Cànovas

La torra renaixentista de tres plantes és un dels elements més característics del conjunt

FELIX VIVES

**Parc del Montnegre
i el Corredor**
Xarxa de Parcs Naturals

Centre de documentació
Sant Celoni
CD. 2465

El Castell de Montpalau

Jesús Rodríguez Blanco

Sobre un turó dominant la façana litoral i la vall de la riera de Pineda, s'alçava el castell de Montpalau. La seva jurisdicció comprenia un extens territori: d'Arenys a Pineda per la banda de Marina, i de Sant Iscle a Hortsavinyà i Vallmanya per l'interior

Les restes del castell de Montpalau es troben en un turó de 269 metres d'altura i ocupa un recinte de uns 1500 m². A la part de llevant i centre es troben les restes més antigues de la fortalesa del segle XI al XIII amb algun baluard o possible capella i una torre mestra abatuda en temps de la segona guerra remença; a la banda de migdia i ponent es troben les restes del segle XIV molt més ben conservades i que ens parlen d'un castell inacabat en la seva construcció.

Aquestes modestes restes difícilment donen idea de la seva importància institucional i de la seva llarga història. La primera referència segura es troba en una acte de fidelitat prestat per Umbert Odó, senyor de Montseny-Sesagudes i casat amb Sicardis, filla del vescomte Amat de Girona a Ramon Berenguer I al voltant de 1041. Si a començament del segle XIII encara tenia una capella i un clergue assignat (1230, testament de Ponç de Montpalau) cap a final del segle el castell ja no tenia castlans, que van anar desapareixent i liquidant per venda el seus drets cap el 1275. El castell el tindrà en feu el vescomte de Girona i com a subfeudatari la branca dels Umbert fins la reunificació de les senyories en mans de Ramon de Cabrera cap el 1278 després d'un accidentat procés. I en aquesta família i les seves descendències es va mantenir fins l'extinció definitiva dels senyorijs jurisdiccionals al 1823.

El mur de migdia
bastit directament
sobre la roca, ben
conservat, correspon
al nou castell del
segle XIV

L'intent més seriós de refer el castell va tenir lloc en temps de Bernat III de Cabrera que va voler fer contribuir al 1356 a tots els habitants del terme del castell a les obres exteriors i això són les restes més visibles i completes del mur de migdia i de ponent: al 1358, una representació de síndics de totes les parròquies va pactar amb el vescomte un preu de 12000 sous per no haver de contribuir a dita obra en nom dels 355 focs o cases que podia tenir el terme. Bernat de Cabrera va acceptar l'oferta i el castell va romandre inacabat per sempre més. Pot ser que les guerres amb Castella per aquells anys ("Guerra de los dos Pedros", Pere el Cerimoniós i Pere el Cruel), l'execució de Bernat de Cabrera al 1364 per suposada traïció i en general la creixent crisi demogràfica i econòmica (aparició de la Pesta Negra) són factors suficients per a poder explicar aquest abandonament.

La seva nul·la importància militar no té res a veure amb la seva àmplia jurisdicció com a castell termenat molt clara des del segle XII: s'estenia per les set parròquies de la marina de l'ardiaconat de la Selva, a saber: la de Sant Martí d'Arenys amb la riba de mar, la de Sant Iscle amb la vall de Canet, la de Sant Cebrià amb la riba de Sant Pol, la de Santa Maria de Pineda amb la pobla

El nucli urbà de Pineda des del castell

Detall de la sagetera

EI FEU DE MONTPALAU

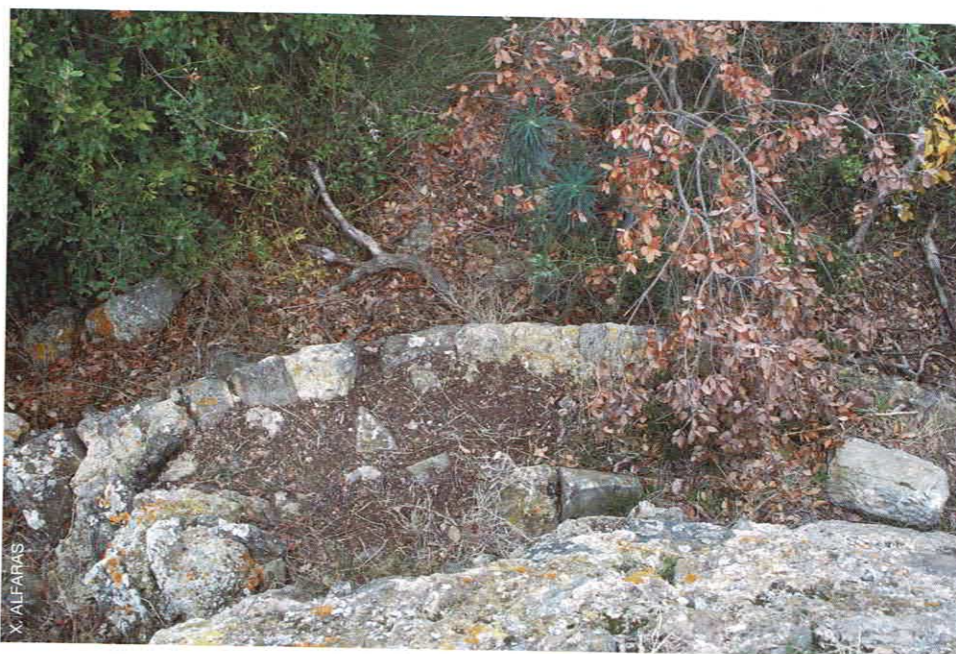
- 1041 Umbert Odó fa homenatge a Ramon Berenguer I pel castell de Montpalau
- 1089 Berenguer Ramon, el fraticida comanà el castell a Arnau Gausfred, curador de Guillem Umbert
- 1094 Bernat Umbert, bisbe de Girona, vetlla per l'interès del seu nebot Guillem Umbert, al castell de Montpalau
- 1113 Ramon Berenguer III comanà al vescomte de Girona i a Guillem Umbert, el feu de Montpalau, un com a feudatari i l'altre com a subfeudatari.
- 1278 Ramon de Cabrera rep la senyoria menor de Montpalau del seu nebot Riembau de Montclús.
- 1324 Jaume II exigeix Bernat de Cabrera de prestar homenatge pel feu de Montpalau en agraïment al seu paper a la campanya de Sardenya
- 1328 Bernat I de Cabrera unifica la senyoria major i menor a la mort de Marquesa, vescomtessa de Girona

de Calella, la de Sant Pere de Pineda o de Riu, la de Santa Eulàlia d'Hortsavinyà i la de Sant Miquel de Vallmanya amb els seus respectius delmaris i veïnats, tot plegat més de 105 km².

Aquesta organització tenia jutge ordinari i la notaria a Pineda des d'aquí s'organitzava una petita cúria o cort per execució d'ordres i manaments i com a cap visible dels afers administratius i econòmics tenia un batlle que s'havia desdoblat: des del 1373 hi havia la batllia de Tria o d'Arenys i la resta del terme o batllia de Montpalau era des del 1388 de la casa Torres i després Roger amb domicili del batlle a Calella, que havia estat afavorida des del

Les restes més antigues daten del segle XI

El turó de Montpalau, al cim del qual hi ha el castell, es dreça a 264 metres d'alçada i és un bon mirador sobre la riera de Pineda, la franja costanera on desemboca, i el rerapais montnegri

Del castell del segle XI-XII, es conserven els murs de tramuntana i de llevant que són els més antics i en mal estat de conservació

PARRÒQUIES I LLOCS MAJORS 1ª DATA DOCUMENTADA

- 878 Sant Martí d'Arenys
- 991 Arenys
- 911-917 Pineda
- 961 Sant Pol, monestir de
- 998 Montnegre
- 1019 Sant Cebrià de Vallalta
- 1019 Sant Iscle de Vallalta
- 1073 Canet
- 1080 Santa Eulàlia d'Hortsavinyà
- 1091 Sant Miquel de Vallmanya
- 1103 Calella
- 1140 Sant Pere de Pineda o de Riu

Vestigis dels fonaments circulars de la torre mestra

Les traves per a continuar l'obra donen fe de la interrupció de la nova construcció

Sant Pere de Riu des de la banda de llevant del castell

La jurisdicció del castell s'estenia per tot el vessant marítim del Montnegre des d'Arenys a Pineda

Les restes de la torre mestra del castell vell encara són identificables enmig del recinte

1327 per la decisió de Bernat I de fer la seu del mercat privilegiat del terme del castell de Montpau. I a cadascuna de les set parròquies medievals els seus sotbatlles. A més dels aspectes jurisdiccionals estrictes (prestació d'homenatge i fidelitat, fer guaites, acudir a l'host si eren convocats els habitants del terme, fer les obres exteriors als castell..etc.), els senyors també tenien altres drets o monopolis com la farga, els forns, la carnisseria, les aigües corrents, els camins... i al mateix temps ordenava la vida dels habitants del terme organitzats en "universitats": amb permís del senyor i a so de corn eren convocats els caps de casa sota presidència del batlle per tractar en consell obert dels seus assumptes comuns i elecció de síndics si tal cosa era necessària per portar a bon terme una gestió. D'aquesta manera, el castell termenat va ser per segles el marc de desenvolupament dels pobles de la nostra contrada.

ARQUITECTURA DEL CASTELL

Del castell del segle XI-XII, es conserven els murs de tramuntana i de llevant que són els més antics i en mal estat de conservació: la planta és irregular i presenta un aparell de carreus molt simples, particularment a l'angle de llevant on es troba un possible baluard que podia ser el lloc de l'absis de la capella de S. Miquel i a la banda NE en que es troba una sagetera simple. Al centre del castell es veuen les restes del fonament de la torre mestra d'uns 6 m de diàmetre que roman abatuda.

El nou castell del segle XIV era de planta regular, sense cap mena de dubte. La part més visible és la muralla de la banda de migdia i de ponent, bastida sobre el rocam directament i amb una aparell de carreus molt regulars i potents que es poden admirar en les traves que encara es troben a la vista per a continuar l'obra i en la sagetera doble del mur de migdia.

Xavier Vila Roure

El cirerer, una espècie característica del paisatge montnegri

Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni
C.O. 2466

El cirerer és una espècie que ens permet orientar la seva utilitat cap a dos tipus de producció completament diferenciats: la producció de fusta de qualitat i la de producció de fruit.

Pel que fa a la producció de fusta, tot i el seu valor en alça en el mercat, té un paper poc rellevant dins els boscos del Montnegre i Corredor. Es tracta d'una espècie present en bona part dels sots i tor-

renteres però amb una escassa població. La tendència del mercat actual és que la fusta de baixa qualitat dels nostres boscos no és ben valorada i les perspectives de canvi no són esperançadores. Tanmateix la fusta de qualitat té un bon mercat, en alça, i amb una bona rendibilitat que permet plantejar-se la plantació i potenciació del cirerer per la producció de fusta.

La producció de fruita va començar a ser un mercat important des de que es van anar transformant els cultius de vinya per fruiters a causa de la fil·loxera, juntament amb l'augment demogràfic que va anar experimentant la població. Mercat no gens despreciable que dona bons ingressos en l'època estival.

Borrans de cirerer

Distribució

El cirerer és una espècie amb una distribució molt àmplia on la podem trobar arreu d'Europa fins arribar al nord d'Àfrica.

A nivell de Catalunya, i obviant les plantacions tant per la producció de fusta com de fruit, no el trobarem formant boscos monoespecífics sinó que apareix de forma dispersa, barrejada amb altres espècies, generalment actuant com a espècie secundària.

Dins la Serralada del Montnegre i el Corredor, degut a la influència mediterrània i a les exigències hídriques del cirerer, apareix principalment en exposicions d'obaga i proper a cursos d'aigua, sots i torrenteres.

El cirerer per a la producció de fusta és una molt bona alternativa per a repoblar espais oberts i antics camps de conreu

Es pot estimar que dins la Serralada del Montnegre i el Corredor el cirerer, sabent que és present amb una escassa representació, es troba escampat per una superfície aproximada d'un es 3.000 ha.

Morfologia

És un arbre de fulla caduca, l'alçada del qual, en les millors estacions, pot arribar fins als 20 metres i de 2 a 2,5 metres de circumferència a la base del tronc. Tronc recte i escorça llisa, lluent i grisenc, clivellada en els exemplars vells. La capçada és àmplia, piramidal i més o menys allargada. Fulles simples, el·líptiques i dentades amb dues glàndules vermelles, molt petites a la base del limbe.

Floreix a la primavera o principis d'estiu, segons condició d'estació i el fruit és la cirera, una drupa vermella de 2 a 3 centímetres, menjar predilecte de molts ocells.

Ecologia

Des del punt de vista ecològic es tracta d'una espècie heliòfila, tot i que pot viure en condicions d'ombra durant els primers estadis de creixement.

Requereix un mínim de 600 mm anuals de precipitació, ben repartits al llarg de l'any. Suporta bé el fred però no el vent fort.

Prefereix sòls ben drenats, profunds, ben estructurats amb textura llimosa. Tolera gran varietat de tipus de sòls, amb un pH variable de 4,5 a 7,5. No li afecta la calç activa i en canvi no tolera els sòls netament àcids.

Tot i la tolerància a sòls molts diferents, cal respectar les procedències, és a dir, utilitzar planta de procedència bàsica en sòls bàsics i de procedència àcida en sòls àcids.

Usos

El cirerer té dues aplicacions molt interessants econòmicament, la producció de fusta de qualitat i la producció de fruit.

Plantació de cirerers de sis anys per a fusta de qualitat a Castellar de la Ribera (Solsonès) Àrea de Gestió Forestal Sostenible, CTFC

Producció fusta de qualitat

La fusta del cirerer és molt ben valorada dins la indústria respecte a altres coníferes, degut a les propietats que presenta: resistència, pes, fibra recte i gra fi. Es serra fàcilment i dona un acabat excel·lent. Es considera una fusta molt valuosa i decorativa. S'usa en ebenisteria, construccions d'interiors, torneria i marqueria. També se n'obté fullola per a la fabricació de mobles.

Model de gestió

La densitat mínima de plantació es situa sobre un marc de 5x5 metres, que suposa una densitat d'uns 400 peus/ha, reservant per a la tallada final i després de successives aclarides, entre uns 70 i 100 peus.

Es proposa un torn de 60 anys on ja s'aconsegueixen diàmetres de fins a 50 cm, i no es recomana sobrepassar un torn de 70 anys degut a la pèrdua de vigor en el creixement i l'aparició de gomosi i/o podriments.

A partir del marc de plantació proposat no cal planificar aclarides fins els 30-40 anys, que és quan comença a aparèixer competència entre peus i on s'eliminaran la meitat dels peus, i una segona aclarida als 40-50 anys reduint el nombre de peus a la densitat final de 70-100 peus/ha.

Degut a que es proposa la producció de fusta de qualitat, on es pot obtenir un elevat valor que justifiqui la plantació, cal practicar podes de formació i qualitat per obtenir un tronc recte i sense nusos.

La fusta de cirerer és molt apreciada i s'usa en ebenisteria, construccions d'interiors, torneria i marqueria

Un cop practicada la plantació, cal limitar anualment el desenvolupament de l'estrat arbustiu i herbaci durant els primers 10-12 anys per evitar competència i que la planta quedi ofegada.

Tot i que el cirerer presenta bona dominància apical, durant els dos primers anys cal eliminar aquelles branques que puguin amenaçar la predominança així com els defectes de conformació produïts per les gelades tardanes.

Les podes d'alçada per millorar la qualitat són imprescindibles per aconseguir un tronc recte, net de branques i lliure de nusos. Se solen dur a terme a partir dels 3 anys fins als 12, realitzant una intervenció gairebé anual per evitar que les bran-

ques a eliminar no superin els 3 cm de diàmetre i així assegurar una bona cicatrització. Es pretén aconseguir una llargada de tronc net de com a mínim 4 metres. Es recomana practicar les podes en època estival ja s'afavoreix una ràpida cicatrització i en canvi el fet d'executar-la a l'hivern afavoreix el desenvolupament del xancre.

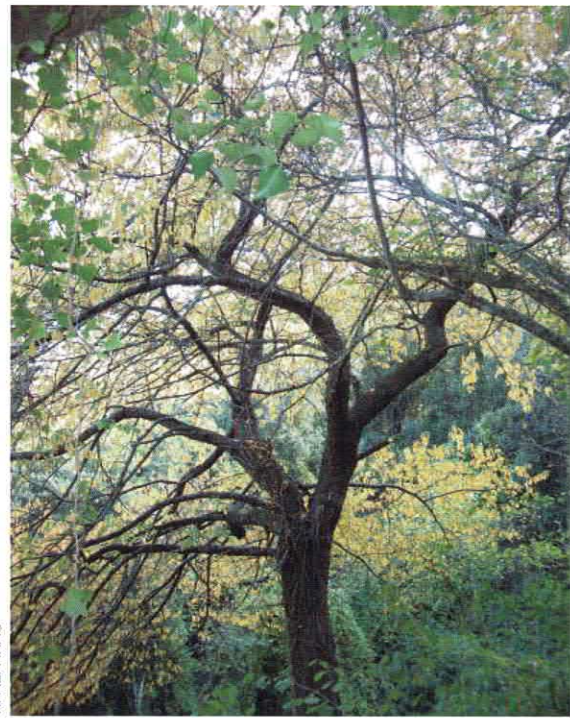
Així doncs, el model de gestió del cirerer per a la producció de fusta de qualitat proposat és:

Tractament de bosc alt regular, amb un torn d'entre 60-70 anys on s'aconsegueix un diàmetre aproximat de 60 cm. L'evolució de la densitat, i per tant la periodicitat de les aclarides, és la següent.

Model de gestió proposat per a la plantació de cirerer

EDAT	TRACTAMENT	DENSITAT
0 anys	implantació i estassada	400 peus/ha
1-12 anys	estassades periòdiques podes de formació podes d'alçada	400 peus/ha
30 anys	estassada aclarida	200 peus/ha
40 anys	estassada aclarida	130 peus/ha
50 anys	estassada aclarida	100 peus/ha
60 anys	estassada aclarida	tallada final

taula 1

no treient més de la meitat dels peus presents ni tampoc sobrepasant 1/3 d'àrea basimètrica.

Un dels principals problemes que ens podem trobar amb el cirerer a nivell sanitari i per a la producció de fusta, és l'aparició de la gomosi, és a dir, la exsudació de goma que apareix després de processos infecciosos produïts per microorganismes.

Possibilitats de repoblació

El factor limitant per a plantar cirerers no és tant el tipus de sòl, degut a la baixa exigència que té, sinó més aviat pel seu temperament heliòfil, és a dir, d'exposició lumínica. Tenint en compte que li convé un clima humit i temperat, es pot compensar el dèficit hídric que pateix en clima mediterrani, com ho és la Serralada del Montnegre i el Corredor ubicant-lo en zones d'obaga i properes a sots. Presenta molt bons creixements inicials en sòls que assegurin un aportació hídrica

adequada i amb la capçada exposada al sol.

Així doncs, i tenint en compte la qualitat d'estació i la seva ubicació, la plantació de cirerers per a la producció de fusta és una molt bona alternativa a tenir en compte a l'hora de repoblar espais oberts i antics camps de conreu.

Producció de fruit

Abans la producció de cireres no va esdevenir un cultiu extensiu per a la seva comercialització, el cirerer no deixava de ser un arbre fruiter més que hi havia en totes les masies, juntament amb garrofers, ametllers, magraners, tarongers o figueres.

La producció de cireres per fruita no es va plantejar com a cultiu fins entrat el segle XX, on juntament amb la fil·loxera que va afectar la vinya i la davallada dels tarongers i garrofers, va fer que el cultiu dels cirerers agafessin importància.

Cirerer a l'estiu en el sot de la font de Llorà

La primera aclarida afectarà a totes les classes diamètriques. Les aclarides successives seran principalment de millora, buscant un repartiment homogeni dels peus sobre el terreny amb l'eliminació dels peus de dimensions normals però mal conformats. El pes de les aclarides es faran respectant els límits que marca la silvicultura,

Exemplar vell en un camp prop d'Arenys de Munt a finals del darrer hivern

Camp de cirerers per a fruit a Arenys de Munt. Les cireres d'en Roca d'aquesta procedència gaudeixen de justa fama

Cirerers acabats d'emplantar

A Arenys de Munt, els peus que tradicionalment s'utilitzaven per empeltar eren peus bords, procedents dels boscos del Montnegre

Exemple de les "cireres d'en Roca"

Comença a ser ja prou coneguda la denominació de les "Cireres d'en Roca" com unes cireres més bones que podem trobar al mercat degut a les seves característiques carneses, una mica àcides i de consistència dura. Aquestes són cultivades al municipi d'Arenys de Munt, però, quin és l'origen d'aquesta varietat i denominació?

Tot es remunta als germans Joan i Joaquim Roca Rucarols, nascuts al 1854 i 1858 respectivament. Aquests germans eren minaires, treballadors experts en buscar aigua i construir pous i mines per fer-la aflorar del subsòl.

Aprofitant la bona reputació que tenien els minaires d'Arenys de Munt, marxaven fora del poble a realitzar campanyes, feines de llarga durada que obligaven a fer llargues estades que podien durar diverses setmanes.

En una d'aquestes campanyes els germans Roca varen anar a treballar a una masia on hi tenien un cirerer molt gran, ben carregat de

cireres ja que era en ple estiu. Les van provar i van quedar gratament sorpresos de les propietats d'aquelles cireres tan bones. Les que estaven cultivant tradicionalment a Arenys de Munt no n'hi havia cap que tingués aquell gust i textura.

L'hivern següent, en època d'empeltar, els dos germans van tornar expressament a la masia a agafar empelts per poder tenir aquelles cireres a les seves vinyes. Sembla que s'emportaren quatre empelts i van empeltar dos cirerers, dos empelts per cirerer.

No es coneix del cert on era ubicada aquella masia. Una versió la situa a l'Empordà prop de la frontera francesa, una altra ja en terres franceses, altres a la Costa Brava o fins i tot al mateix poble de Palafolls.

Un cop aquests cirerers empeltats van començar a donar fruit, primer els pagesos veïns i després la resta del poble, va comprovar la qualitat d'aquelles cireres i tothom en volia tenir. Tant va ser el desig

de la població, que molta gent anava a robar empelts d'aquells cirerers fins a tal punt de comprometre'n la vida.

Al no conèixer la varietat d'aquella cirera, la gent la denominava "d'en Roca" per referir-se a aquelles cireres que sortien dels cirerers empeltats pels germans Roca.

Cal tenir present que els peus que tradicionalment s'utilitzaven per empeltar eren peus bords, procedents dels boscos del Montnegre, ja que aquests eren peus ja adaptats al medi, amb un bon sistema radicular i ben desenvolupat.

Els pagesos ja eren prou coneixedors de les condicions que requerien el cirerers per a què es desenvolupessin en condicions favorables. Així els primers cirerers d'en Roca van ser plantats al sot de Ca l'Oliver, a prop del Turó del Fangar, en un lloc ombrívol, humit i encarat al Nord.

**Parc del Montnegre
i el Corredor**
Xarxa de Parcs Naturals

Centre de documentació
Sant Celoni

CD. 2467

José Tomás Moreno Rubio

L'astor, un valor natural al Montnegre-Corredor

J.T. MORENO

La panoràmica mostra hàbitat i territori d'astors, concretament hi ha 3 parelles que realitzen moviments per la zona de la fotografia, que està presa des d'un lloc elevat en les proximitats de Can Puig de Fuirosos. A dalt a la dreta hi veiem blanquejar el caseriu de Sant Martí de Montnegre

L'astor (*Accipiter gentilis*) és un ocell rapinyaire de talla mitjana, d'ales curtes i amples amb la cua llarga. La seva mesura, segons bibliografies publicades, s'aproxima als següents valors: entre els 48 i 58 cm de llargada, 100-120 cm d'envergadura i un pes entre els 750-1200 gr. Els valors indicatius més alts corresponen a la femella, la qual és d'una mida superior al mascle.

El plomatge que caracteritza l'ocell adult és de color gris fosc per al cap i tota la part dorsal, mentre que a les parts inferiors de les ales i ventrals hi trobem un barrat horitzontal fosc sobre un color blanc-grisós. L'astor juvenil, en canvi, durant el primer any de la seva vida presenta un plomatge molt diferent, ja que les tonalitats que el caracteritzen són més marrons i ocres, amb un barrat vertical a la part ventral i pectoral.

El mes de febrer, amb l'hivern ben representat al territori, els astors comencen la reproducció, i ja es poden escoltar els reclams dels ocells dins del bosc. Durant unes quantes setmanes la parella es dedica a festejar i a reparar algun niu que posseeix en el sector de cria, o bé en construeix un de nou, normalment en arbres força grans; hi ha casos de nius situats entre 18 o 20 metres de alçada. Hi ha parelles que dins del territori hi tenen fins 3 sectors amb un total de 4 nius, els quals utilitzen per a la nidificació de manera alternativa.

Aquestes dates són el millor moment de l'any per observar els astors, ja que és en aquest període quan es pot veure la parella sortint del bosc i fent vols pel territori, en alguns casos a tanta alçada que l'observador els pot perdre de vista tot

hi valent-se de uns prismàtics.

La posta o inici de la incubació es realitza entre els últims dies de març, en les parelles més anticipades, i la tercera setmana de abril per les més tardanes. Es pot considerar normal una posta entre 2 i 4 ous; tot i que en alguna ocasió s'ha pogut localitzar una posta de 5 ous, aquest cas és rar o infreqüent.

La incubació sol durar uns 35-40 dies, el mascle serà qui portarà a terme la recerca d'aliment durant tot el procés i entre les 2-3 primeres setmanes de vida la femella s'encarregarà de donar als polls el menjar que li porta el mascle i defensarà el niu. A mitjans de juny els joves que han nascut en dates més primerenques ja podran ser observats per les branques properes fora de niu.

A la nostra muntanya estan localitzats 22 territoris, els quals representen una densitat d'una parella cada 10 km²

Imatge de la silueta d'un astor sota el cel blau. A partir de finals de febrer el podem observar en el nostre cel d'una manera més notable, ja que comença el període de la reproducció

Il·lustració:
Carles Puche

Aquesta és una espècie lligada al bosc, on hi realitza les seves funcions de recerca d'aliment i de reproducció. Es distribueix per tota la serralada del Montnegre-Corredor i per les seves valls, anys enrere, segons diversos treballs, en menor densitat de parelles que en l'actualitat, però l'augment i la maduració del bosc ha afavorit totes les espècies forestals i el nombre de parelles d'aquest ocell ha anat creixent.

Durant l'any 2004-2005 es realitzà una recerca sobre la seva distribució actual, aquest treball es va dur a terme per compte del parc del Montnegre i el Corredor coneixedor de l'alt valor que representa aquest ocell com a indicador de l'estat de conservació dels boscos. En aquell treball es van establir 22 territoris, els quals representen una densitat d'una parella cada

10 km², aquesta densitat és una de les més elevades de Catalunya i té una relació directa amb el bon estat dels espais forestals i amb la gran riquesa que tenen els boscos de la serralada del Montnegre i Corredor. Inversament, si en propers treballs de recerca sobre la distribució de l'astor es detectés una disminució significativa en el nombre de territoris o parelles, aquest fet ens vindria a dir que el bosc està perdent qualitat i riquesa.

BIBLIOGRAFIA

Distribució de l'astor al parc del Montnegre-corredor. H. Andino, A. Carretero, H. Framis, J. Grajera i J. Moreno. Anys 2003-2006

Atles dels ocells nidificats al Maresme. H. Andino, E. Badosa, O. Clarabuch, C. Llebaria

Aves terrestres de Europa. *Guías de naturaleza Blume*

Vídeo de l'espècie al seu hàbitat. <http://www.arkive.org/northern-goshawk/accipiter-gentilis/video-00.html>

La cràssula molsosa, la planta més petita del Montnegre

Parc del Montnegre
1st Carrer
Zona de Parc Natural
Parc de Documentació
Sant Joan

CO-2468

GEGRAMED*

De fa un temps un grup d'estudiosos de les plantes ens estem interessant per les plantes de la família de les crassulàcies, nom que li és donat per tenir les fulles i les tiges gruixudes i carneses, que emmagatzemen força aigua en els seus teixits. D'antuvi cal indicar que no totes les plantes carneses pertanyen a la família de les crassulàcies.

De crassulàcies n'hi ha poques a Catalunya; s'acosten a la trentena. Al Montnegre amb molta sort en podem trobar 12 d'espontànies. Algunes són força conegudes, com els barretets, anomenat també herba de melic o llombrícol de Venus; d'aquesta planta tan curiosa se n'han detectat una quarantena de noms populars per anomenar-la. També pertanyen a la família de les crassulàcies els crespinnells o pinets.

Però ara només parlarem d'una crassulàcia molt petita, potser la més petita del Montnegre, i per això ben poc coneguda. Sovint no creix més d'1 cm d'alçada, i poques vegades assoleix els 6 cm en els exemplars més ufanosos. Tampoc té nom comú. Per

això primer en direm el seu nom científic, *Crassula tillaea*, que és el nom que fan servir els estudiosos per entendre's; és en llatí. Aquest nom s'ha catalanitzat, com a til·lea o cràssula molsosa; aquest darrer nom és el que preferim.

Si observeu les fotografies us fareu càrrec de com és. En poques paraules es pot dir que la cràssula molsosa és una planta anual, molt menuda, grassoneta, normalment vermellosa.

És anual perquè sol germinar la tardor i creix l'hivern i fins al final de la primavera. Floreix d'abril a juny, i poc després s'asseca. Per tant, es pot observar força bé des del febrer i fins el maig; a vegades ja és ben seca el juny.

És molt menuda, ja que, com s'ha indicat, fa d'1 a 6 cm d'alçada. Les fulles tenen uns 2 mm de longitud i fan un angle recte amb la tija. A més, sovint fa tiges prostrades. En general té un cert aspecte de molsa.

És grassoneta perquè les fulles són còncaves i inflades a causa de l'alt contingut d'aigua.

La cràssula molsosa sovint no creix més d'1 cm d'alçada

*GEGRAMED (Grup d'Estudi de Crassulàcies Mediterrànies) és format per Albert Badia, Maravillas Boccio, Teresa Hernández, Miquel Nebot, Enric Orús i Josep M. Panareda. Adreça de contacte: gegramed@gmail.com

Mata de cràssula molsosa (15 de febrer de 2009)

J.M. PANAREDA

J.M. PANAREDA

Les flors són a l'axil·la de les fulles, presents des de la base de la tija. Cada flor té 3 o 4 sèpals, que són vermellósos i fan entre 1,2-1,7 mm, i també 3 o 4 pètals, més estrets i més curts, d'1 mm, blanquinosos o rosats.

Els fruits són allargassats, drets i contenen dues llavors, rarament una.

Com us podeu imaginar una planta tan menuda costa de veure, i aquesta és sens dubte la causa que sigui poc observada. Per veure-la bé cal ajupir-se o agenollar-se i amb una lupa

rastrear el terra. A vegades es detecta perquè és tan abundant que fa que el terra tingui un to vermellós.

Creix damunt de terres sorrenques lleugerament humides i ben il·luminades. No la trobareu pas a l'ombra. El seu ambient típic són les pistes forestals poc transitades, en especial en els revolts on hi ha sectors que no són trepitjats per les rodes. També en camps abandonats, clarianes de bosc ben obertes i fins i tot en patis de cases o qualsevol indret amb vegetació

escassa i ben il·luminat. Cal, això sí, que l'ambient de la tardor i hivern sigui una mica humit i que el terra sigui àcid, sobretot damunt del sauló.

El prestigiós botànic matoroní Pere Monrerrat, que estudià la flora d'aquests verals la dècada de 1940, en diu textualment: "abunda en llocs planers, descoberts: camins, platges, terrasses de torrents, collets de la part baixa, etc. Ocupa petites extensions amb sòl argilós i inundable. Platges de Malgrat-Calella i Vilassar".

Membres del GECRAMED observant una població de cràssula molsola (21 de març de 2009)

Racó de l'aparcament d'un restaurant amb un població molt densa de cràssula molsola, que a distància es detecta pel to vermellós del terra (11 d'abril de 2009)

T. HERNÁNDEZ/M. NEBOT

Població de cràssula molsosa germinant a la tardor (24 d'octubre de 2009)

EL FORN DE CALÇ

El forn de calç de Can Pica a Hortsavinyà es conserva sencer i ha estat restaurat recentment

D. RANGIL

Daniel Rangil Brunet

Els forns de calç

Els forns de calç presents en el Montnegre són un interessant testimoni d'una tècnica molt antiga: l'obtenció de la calç a partir de la cocció de la pedra calcària.

A Montnegre hi ha localitzats 19 forns de calç

Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals

Centre de documentació
Sant Celoni

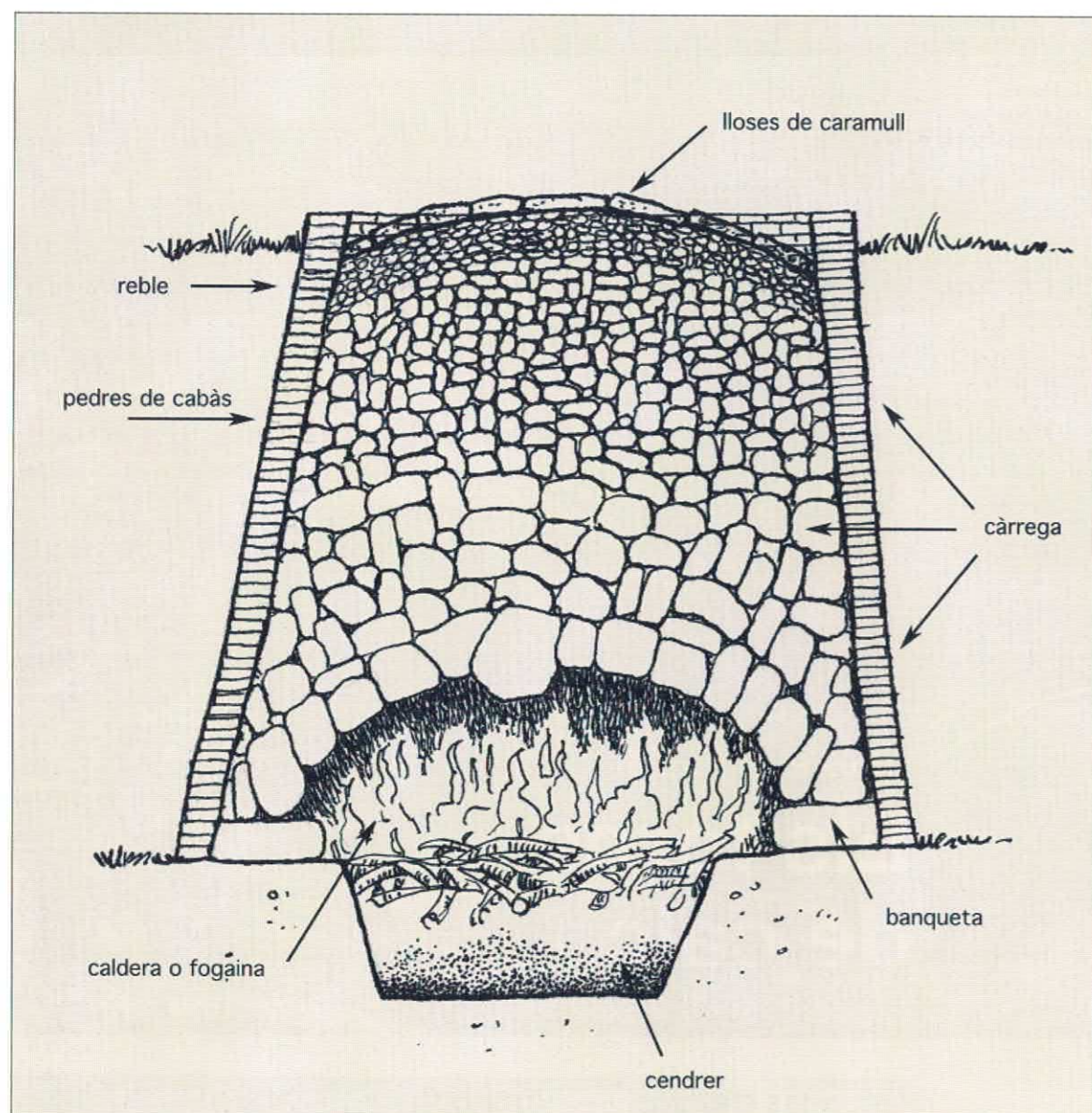
CD. 2469

Funcionament d'un forn de calç

Antecedents històrics

L'obtenció de la calç per cocció de la pedra calcària és una tècnica molt antiga. Fa 5.500 anys ja hi havia forns de calç a Mesopotàmia i durant l'Imperi Romà se'n va fer un gran ús. Marc Ponci Cató (234-149 a.C.) escriu com s'ha de fer un forn de calç i una bona cuita, de manera molt semblant a com s'ha fet fins fa poques dècades. Els àrabs van aprendre la tècnica dels romans i la van reintroduir a la Península Ibèrica, ja que la decadència cultural de l'alta Edat mitjana havia fet perdre la memòria de la seva obtenció.

La calç fabricada pels romans era d'una qualitat molt alta, donant al morter per a les construccions una solidesa excel·lent. Però els primers en fabricar calç a Catalunya foren els nostres avantpassats ibers. Apilaven la pedra com si fessin una barraca circular d'un metre i mig de diàmetre exterior, deixant-hi una obertura inferior per on introduïen la branca per cremar. L'usaven per a l'adobat de pells, emblanquinar parets i com a component del morter.

Il·lustració
Carles Puche

El procés de la conversió de la pedra en calç

La pedra calcària és una roca sedimentària que conté més d'un 50% de carbonat càlcic. Quan arriba als 900 -1000°C és desfà en anhídrid carbònic que s'incorpora a l'atmosfera, i en òxid de calç o calç viva.

Ubicació del forn

El factor determinant era, lògicament, que hi hagués una pedrera a prop i per damunt del forn, per fer més fàcil el transport de les pedres. El segon, disposar de llenya abundant, i el tercer, que fos accessible,

si més no amb matxo de bast, però preferentment amb carro, per a emportar-se la calç cuita.

El forn de calç

És com una gran olla de forma troncocònica amb la base inferior més ampla. Per sota del nivell de terra s'excavava un forat per a les cendres, *el cendrer*. A nivell de terra hi ha la *banqueta*, un graó adossat a tota la paret del forn, d'on partirà la *càrrega*, les pedres que s'han de coure i que puguen en paral·lel a la paret del forn, fins que acaben tancant en volta. L'espai buit que queda sota aquesta volta és la

caldera o fogaina, on s'introdueixen les feixines per una petita obertura triangular anomenada *boca*. La mida de la boca venia determinada per l'obertura que quedava quan el calciner ajuntava els seus dos genolls, separant els peus un parell de pams. Del grup de pedres que tapaven la porta del forn en deien la *davantera*.

Les pedres més grosses es reservaven per a la volta, augmentant progressivament de mida fins a arribar al centre o clau de volta. Per damunt de la volta es col·locaven les *pedres de cabàs*, d'una mida mitjana, i

per damunt d'aquestes el *reble*, les més petites. I a sobre, unes lloses planes per a tancar-ho, les lloses del *caramull*. El caramull tenia forma de cúpula i sobresortia per dalt del forn.

Per tant, com més temperatura havien de suportar, més grosses eren les pedres. Les més petites no necessitaven tanta calor i quedaven més lluny de la fogaina.

Si els murs són de pedra s'han d'arrebassar amb fang. Si no es fes així, les pedres del mur també es courien. Per això, la part interior dels murs d'alguns forns són de maons d'argila refractària, estalviant-se la feina d'arrebassar sovint.

Les feixines les feia passar el *donador*, amb l'ajut d'una *forca de calciner*, d'un metre i mig de llarg. La meitat de llargada era el mànec de fusta i l'altra meitat era de ferro, acabant bifurcant-se en dues puntes d'uns dotze centímetres de llarg.

La llenya

S'usaven feixos de llenya prima o feixines. S'aprofitaven les branques que deixaven els carboners o les provinents de les esporgues i arbustos com el bruc, l'arboç o la ginesta.

La quantitat de feixines venia determinada per l'amplada del forn, el mestre calcinaire sabia la calç que en sortiria i preparava el mateix pes de llenya prima. Per una cuita que durés quatre o cinc dies es podien necessitar de mil a dues mil feixines. Aquesta llenya es solia tallar mig any abans i s'apilava amb pedres al damunt. Amb el pas dels mesos es reduïa el pes i el volum.

La pluja

El pitjor enemic d'una fornada era la pluja, que mullava la llenya i no cremava tant bé, produint més cendra i havent-ne de menester més. Si la pluja era abundant podia arribar a escaldar el forn, amarrar les pedres i fer malbé la cuita.

La cuita

Quan les pedres ja eren al forn i les feixines al llenyer, a pocs metres del forn, aquest ja es podia encendre. Calia alimentar el foc en la seva justa mesura, massa llenya podia ofegar la combustió o fer sortir les flames per la boca i socarrimar les celles del calciner. Es diu aleshores que el forn *boqueja*. Si hi manca llenya el forn *va baix de foc*.

La durada de la cuita depenia, sobretot, de les dimensions del forn, anant del tres o quatre dies d'un de petit com el de can Pica, fins als vint-i-quatre d'un de més de sis metres de diàmetre.

Si el forn estava allunyat d'un lloc on aixoplugar-se, els calciners feien una barraca, perquè els torns eren de tres o quatre hores, dia i nit, dues persones. Hi solia haver un jaç i una cuineta.

Quan el foc ja era apagat calia esperar que tot es refredés, entre un i quatre dies, segons el forn. Per un de 4 metres de diàmetre, unes trenta hores.

El forn de Can Caselles és el més gran dels conservats al Montnegre. La seva base té un diàmetre de gairebé 4'5 metres

El buidat del forn

Un cop cuites, les pedres presentaven un aspecte diferent, quedaven enganxades entre elles, pesaven la meitat.

Amb el perpal es feia caure la volta i amb l'ajut de pics i aixades es desmuntava. Callia, aleshores, anar carregant la calç i no posposar la feina, perquè en contacte amb l'aire la calç s'esbrava, però tampoc es podia carregar massa calenta perquè es podien arribar a encendre els carros.

La mesura es feia amb unes sàrries on cabia mig quintar (uns 21 kg). Els carros o tamborets podien tragar de una a dues tones de calç per viatge. Un forn de 4 metres de diàmetre produïa uns 20.000 kg, però les de més de 6 metres arribaven a multiplicar per 10 aquesta quantitat.

Els darrers van estar en funcionament fins després de 1960

El final de les olles

Les darreres cuites que es van fer a Hortsavinyà, van ser a la dècada de 1950, al forn de can Pica. Als de can Vert, a Sant Pere de Riu, encara se'n van fer a la dècada següent, igual que a les serres dels Ports i a les Gavarres. Els sistemes més moderns es van anar imposant i l'ús del ciment, de més bon treballar pel paleta, també es va veure fomentat per la prohibició d'usar sorra de mar. Aquesta sorra només es podia treballar amb calç, que donava plasticitat al morter; en canvi, la sorra de pedrera es podia treballar amb ciment.

Forn de les toixoneres, prop de l'Hostal de Montnegre

Els forns de calç a la serra del Montnegre

En alguns pobles hi havia una gran nombre de forns. A prop de La Bisbal d'Empordà, als pobles de Fonteta i de Sant Climent de Peralta, n'hi havia vint-i-tres; a les muntanyes del terme de Santa Maria, a Mallorca, cinquanta-sis.

A la serra del Montnegre, podem assegurar l'existència de dinou forns de calç, tot i que, probablement, n'hi hagi alguns més (cal aclarir que l'anomenat *forn de calç* de ca l'Agustí d'Olinelles és, en realitat, un forn de rajoleria). Al Corredor, en canvi, en no haver-hi pedra calcària tampoc no hi havia forns.

D. RANGIL

Hortsavinyà:

Can Pica. Es conserva sencer i ha estat restaurat recentment per la Diputació de Barcelona. Les parets interiors són de maons d'argila i les seves dimensions tenen unes curioses proporcions: el diàmetre de la base és el doble del superior, i l'alçada del forn coincideix amb la suma dels dos diàmetres: $130+260=390$ cm. L'amplada superior de la porta és un terç de l'alçada de la mateixa, i l'amplada inferior és aproximadament la meitat de l'alçada. Va fer la darrera cuita a la dècada del 1950.

Can Caselles. Tot de pedra. Fora de la part de la porta, que està derruïda, la resta del forn és sencer i excavat a la muntanya. El forat del cendrer es veu perfectament. És el més gros del Montnegre, amb un diàmetre a la base de 440 cm.

Can Buc Bèstia. De pedra. Bona part del forn és excavat a la roca. Es veu molt bé la banqueteta i part del cendrer. En estat precari, el diàmetre a la base és de 270 cm.

Can Terrades. Gairebé sencer, part de la paret del forn és roca. Diàmetre a la base: 300 cm.

Can Bufa. Mig esfondrat i la porta mig soterrada. És molt senzill, tot ell fet de terra, excepte la porta de maons i el dintell de rajoles. Devia ser només per a ús de la casa i és el més petit, amb un diàmetre de 200 cm.

Sant Pere de Riu:

Mas Furriol. Hi havia hagut dos forns que van desaparèixer quan es va fer passar el camí per darrere la casa.

Can Vert. Hi havia tres forns, un a prop de la casa i els altres dos —un de gros i un de petit— a la Pedrera Vella. Aquests van ser els darrers en funcionar de tot el Montnegre, encara s'hi feien cuites a la dècada de 1960.

Can Marquès. Ben a prop dels anteriors, és el que ara ha estat restaurat. Cinc anys enrere encara es mantenia força sencer, però una gran alzina que hi havia al seu damunt va caure amb una ventada, les arrels van arrossegar una part lateral de la paret i la que hi havia sobre la volta de l'entrada. És tot de pedra i força gros, el diàmetre a la base és de 350 cm. Devia

D. RANGIL

Forn de can Buc Bèstia, a Hortsavinyà, excavat a la roca

funcionar fins cap al 1920, quan es diu que el darrer calcinaire va morir de tant treballar. És l'únic que comptava amb una petita barraca d'obra al costat, on els calcinaires hi devien tenir el jaç i poca cosa més.

Vallmanya:

Can Vilà. En un indret emboscats, a mig camí de Vallmanya a Hortsavinyà.

Montnegre:

A prop de **les Toixoneres**, no gaire lluny de l'Hostal de Montnegre, hi ha un forn molt similar al de can Pica, però no tan sencer.

Sant Genís de Palafolls:

Can Borrell. S'esmenta en un document de la masia, del 1714, i en altres posteriors de 1790 i 1856. El diàmetre a la base és de 300 cm i està molt ben conservat.

Can Valdejuli. Més petit que l'anterior, d'uns 4 m. d'alçada. Hi ha un segon forn, però només en queda una part.

Hi ha constància documental de tres forns més a Sant Genís. Per tant, amb sis, és un dels tres pobles del Montnegre amb més producció de calç, juntament amb Sant Pere de Riu (sis) i Hortsavinyà (cinc).

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

- SAN MARTÍ, Joan, SANTACANA, Joan. Els ibers del nord. Barcelona: Ed. Rafael Dalmau, 2005.
- ORDINAS I MARCÉ, Gabriel. *Els forns de calç de Santa Maria del Camí*. Edicions de l'Ajuntament. Santa Maria del Camí, 1995.
- Treball escolar dels alumnes de Fonteta i Peralta. (Empordà)
- SANCHEZ, Eduard. Memòria de l'excavació arqueològica dels forns romans de can Fonollet.
- La producció de calç, ahir. C.O.A.A.T.B.
- CODINA, Alfons. *El poble de Sant Genís de Palafolls*. Sant Genís de Palafolls: Edicions del Roig, 2004.

David Pavón

Plataforma "Salvem la Vall de la Riera de Pineda"

La restauració del forn de calç de Can Marquès. Un repte justificat per la necessitat

Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals

Centre de documentació
Sant Celoni

LD.2470

El novembre de 2008 la plataforma "Salvem la Vall de la Riera de Pineda" (Pineda de Mar) va iniciar la restauració del forn de calç de Can Marquès situat al veïnat de Sant Pere de Riu (Tordera). La construcció es localitza a la riba dreta de la riera de Pineda, davant mateix de la pista que puja cap a Montpau i dins els límits del Parc del Montnegre-Corredor. Les motivacions que van moure a l'entitat a emprendre les obres foren diverses. En primer lloc, l'estat lamentable en que es trobava el forn en començar la intervenció. L'estructura principal havia patit importants desprendiments,

alguns d'ells recents, i amenaçava la seva ruïna definitiva si no s'actuava d'immediat. La percepció que dins del Montnegre hi havia escasses mostres d'aquesta tipologia de patrimoni que gaudissin de la dignificació que es mereixien (a excepció del forn de Can Pica) ens va animar en endegar el projecte.

A aquestes motivacions s'hi afegien altres de més globals. Des del 2002, l'entitat ha posat en marxa diverses actuacions relacionades amb la revalorització del patrimoni històric i de l'entorn natural que envolta l'accés al Parc per Sant Pere de Riu, pujant des de Pineda. (Ve-

geu les actuacions de la Plataforma a l'itinerari descrit a la pàgina 4 d'aquest mateix número)

La suma de les intervencions no manca d'una funció didàctica que és la de transmetre al visitant una actitud de coneixença i de respecte per aquest entorn així com de la necessitat de vetllar per la seva preservació. Per tot plegat, el forn de calç de Can Marquès no en podia restar al marge.

Les primeres passes del procés de restauració no van ser fàcils. Els desprendiments que havia patit l'estructura cònica del forn l'havien deixat en una situació d'equilibri tan pre-

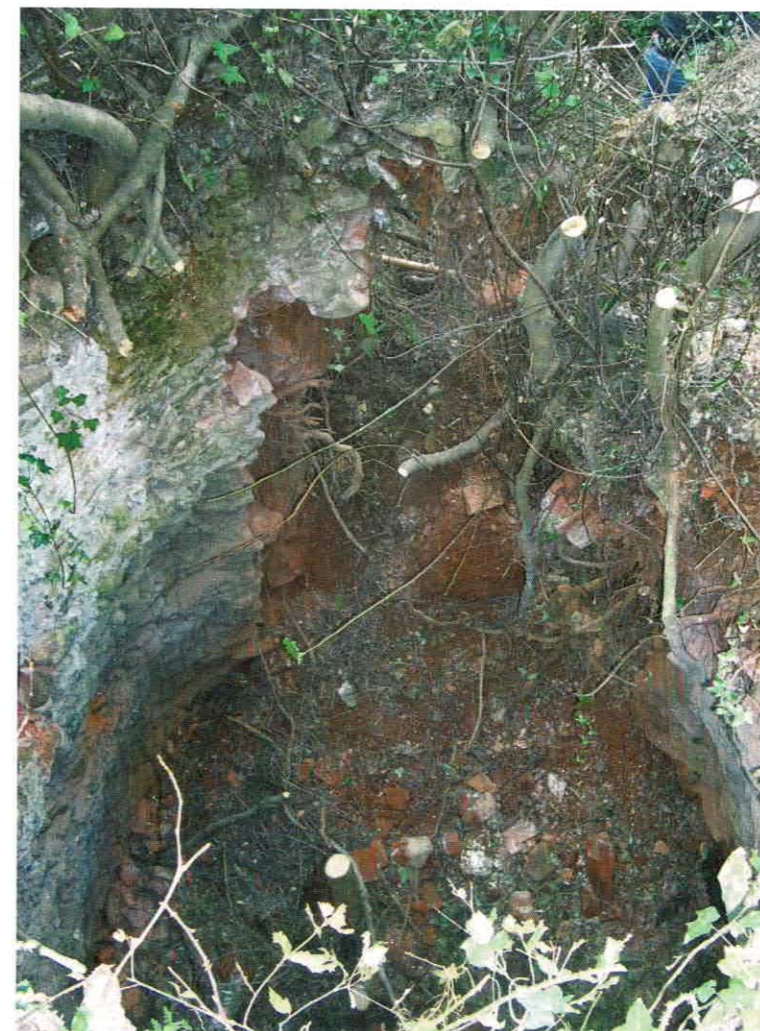
cari que es patia el risc d'un enderroc total davant qualsevol petit moviment que es produís. En l'entrada al forn només restava sencera una filada de rajols. Per si això fos poc les arrels havien envaït les parets des de la part superior fins a la seva base. Realment, hi havia seriosos dubtes que la intervenció pogués resoldre's amb èxit. Això obligà a anar desbrossant i netejant amb molta cura fins a disposar de punts prou fermes que permetessin donar continuïtat als murs enderrocats tot afegint-hi uns reforços. S'ha de tenir en compte que, per la part de l'entrada, la volta del tronc s'havia enfonsat totalment. Per tant, s'optà per crear una estructura interna de morter amb mallat que es recobriria amb les pedres de les futures parets. Un cop aquesta estructura es va assentar i les condicions de seguretat semblaven suficients, es va anar alçant la forma tronco-cònica del forn fins a recuperar el seu nivell original. Pels qui coneixeu el forn de Can Pica (Hortsvinyà), dir-vos que les dimensions del de Can Marquès són força superiors tant en diàmetre com en fondària.

Una vegada recuperada l'estructura circular del forn, així com la seva entrada d'arc rebaixat, es va procedir a la neteja de les runes que al llarg de les dècades s'havien anat dipositant al fons. Hi havia punts en que el seu gruix superava els 2m. El color del material enretirat recordava les altes temperatures que s'havien d'haver assolit allà dintre durant les cuites de la pedra calcària. En arribar al nivell original la sorpresa fou

recuperar, sencera, la banquetta que servia per recolzar la pedra a coure. Per realçar el conjunt del forn s'han reconstruït els dos contraforts laterals. Per tal de conferir estabilitat al lloc on s'assenta el forn s'ha aixecat una escullera mínima per evitar que les crescudes de la riera el poguessin arribar a descalçar; poc a poc es va renaturalitzant. Les pedres de les parets són les pròpies dels voltants. Ara resten pendents actuacions de detall per permetin oferir un millor grau d'integració del conjunt.

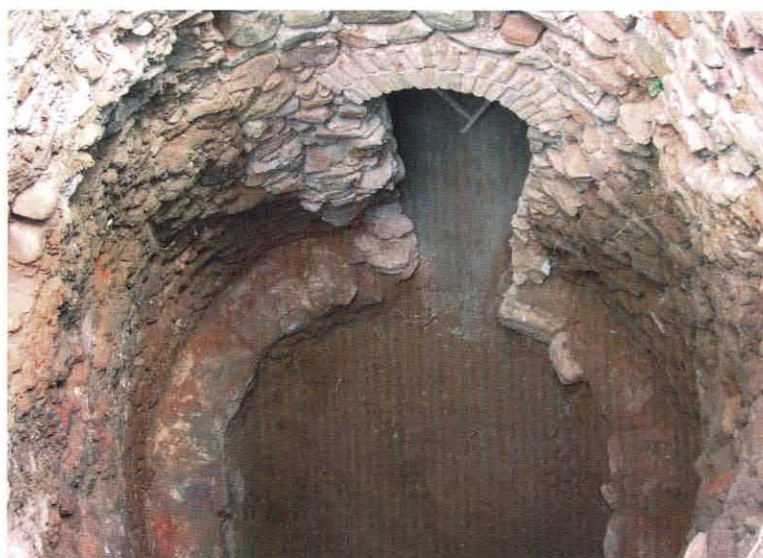
La restauració del forn de calç s'ha realitzat per voluntaris, majoritàriament de la mateixa entitat. S'hi ha treballat pràcticament tots els diumenges pel matí, excepte els mesos d'estiu. Fins al moment s'han invertit uns 500 sacs de morter sec, és a dir, uns 12.500 kgs. de material. En el procés de restauració s'ha disposat de la col·laboració de l'Obra Social de la Caixa i d'una petita subvenció dins el programa d'ajudes de la Diputació de Barcelona per projectes d'aquesta mena en

La restauració del forn de calç de Can Marquès ha estat feta per voluntaris i ja és visitable.

Estructura del forn amb l'entrada totalment enfonsada, nov 08

Forn de calç després de la neteja per iniciar la restauració, novembre de 2008

D. PAVÓN

Estat de la restauració del forn a finals de maig de 2009

D. PAVÓN

l'àmbit dels parcs naturals que gestiona. Igualment, s'ha gaudit de l'ajuda puntual dels responsables de la construcció de la propera depuradora d'aigües residuals de l'Alt Maresme Nord per poder bastir l'escullera davant del forn.

Actualment les obres ja estan en una fase molt avançada i la

seva visita permet adonar-se de la notable millora que ha experimentat. Tot aprofitant aquest escrit, us convidem als lectors interessats a fer-hi un cop d'ull i a descobrir el patrimoni i el paisatge propis d'aquest racó del parc del Montnegre que és la vall de la riera de Pineda.

Plataforma "Salvem la Vall de la Riera de Pineda"

<http://www.pangea.org/salvemlarieradepineda>
a/e: salvemlariera@yahoo.es

D. PAVÓN

Estat de la restauració del forn a finals de maig de 2009

La revisió del Pla del Montnegre i el Corredor

Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni

CO.9471

UNA CONVERSA AMB ANTONI BOMBÍ, DIRECTOR DEL PARC

Tal com comentem a l'editorial del present número, la revisió del Pla Especial pot ser una bona oportunitat per al Corredor i el Montnegre, per això ens ha semblat oportú conèixer de primera mà què en pensa Antoni Bombí, el director del Parc. L'Antoni és persona d'una bonhomia natural que s'avé amablement a mantenir una conversa franca i sense qüestionaris previs

La revisió permetrà incloure les urbanitzacions dins del parc cosa que permetrà racionalitzar els límits de l'espai. El Montnegre vist des d'aprop d'Arenys de Munt. A dalt a la dreta apreciem la urbanització de Fontmontnegre

Posats en el 2010, quina creus que és la funció d'un Pla Especial com el del Montnegre i el Corredor?

És una reglamentació sobre un espai natural, i com a tal ha d'afegir quelcom a aquest territori: Ha de proporcionar-li una cura especial, un plus d'atenció. És el reconeixement de l'existència d'un patrimoni natural i sociocultural valuós, i també és la resposta a una expectativa i desig de les persones que l'habiten i de les seves administracions, que coneixen aquests valors i demanen que es preservin.

Però avui la legislació urbanística, la d'aigües, forestal, d'agricultura i ramaderia, les disposicions medioambientals... s'han desenvolupat moltíssim, el medi rural compta amb múltiples instruments legals. Queda lloc per a una reglamentació específica d'aquest espai?

No ens ho hem de mirar així. El que disposen les diverses reglamentacions sectorials no ha de ser esmenat per la del parc, però en canvi cal que aquest disposi d'una planificació més acurada i amb sentit d'unitat en les seves tres vessants fonamentals: conservació, ús públic i desenvolupament.

El pla actual està redactat des d'una òptica restrictiva, ara en canvi calen noves eines per actuar en aquest territori

Els espais oberts ara es veuen com un valor a preservar. Can Xifré (Sant Celoni)

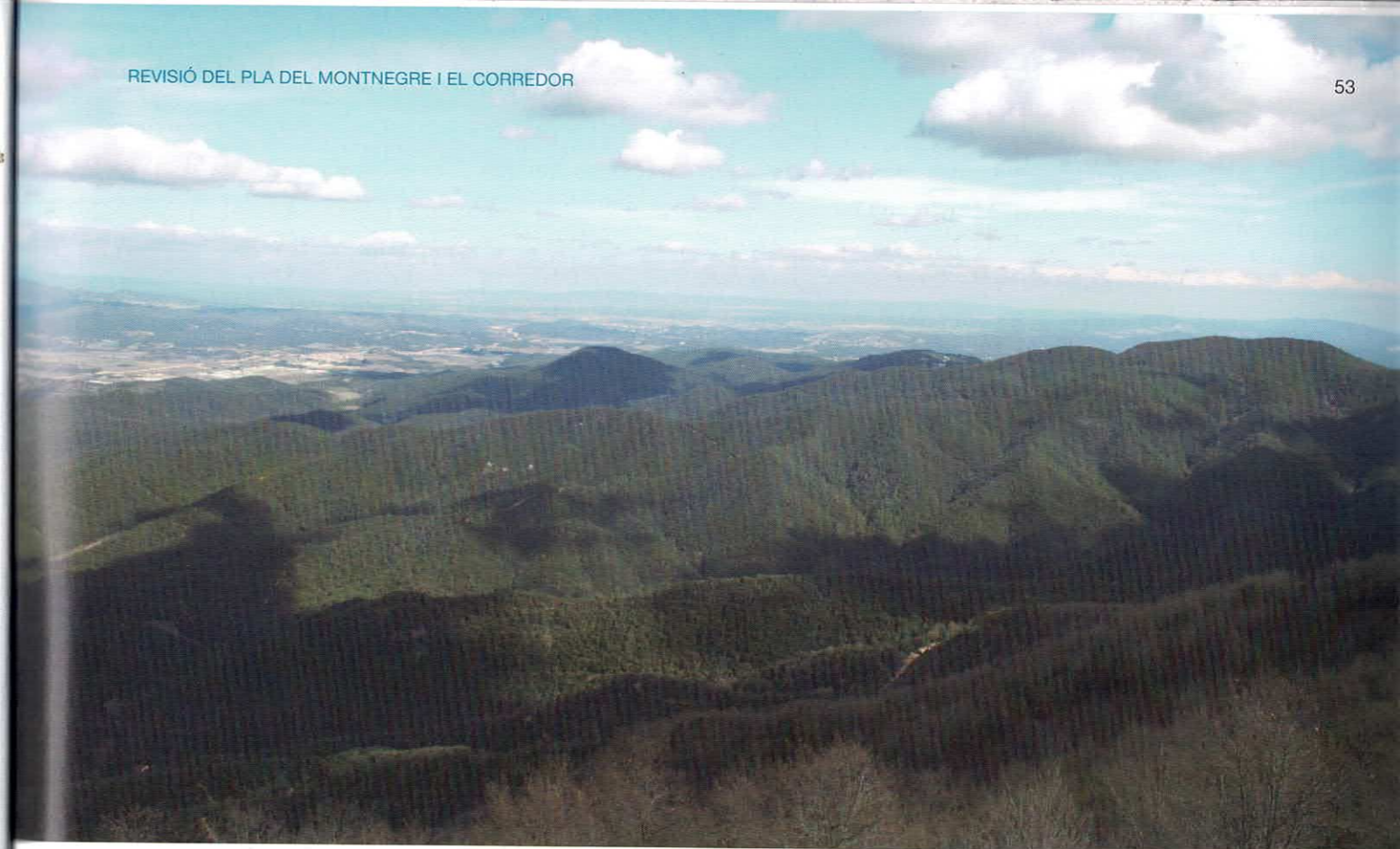

X. ALFARAS

D'altra banda el Pla es pot solapar amb altres plans que graviten sobre aquest mateix territori: de prevenció d'incendis, el d'infraestructures, etc.

S'ha comentat que es podria instar la declaració d'aquest espai com a Parc Natural. Què ens en pots dir?

Pot ser que haguem arribat en un punt de maduresa que sigui interessant de promoure aquesta figura. La declaració de Parc Natural proporcionaria a aquest espai un segell de qualitat que seria molt interessant cara al seu desenvolupament, és una eina més que disposa el territori per a posar en valor la seva especificitat. Una de les principals aportacions de l'actual pla ha estat precisament haver contribuït a proporcionar una identitat més forta al Montnegre i al Corredor.

Quines deficiències de la planificació actual es volen subsanar?

No hi ha dubte que el Pla Especial actual és a hores d'ara anacrònic. Per posar un exemple: a nivell de conservació prima la coberta forestal de tot l'espai, fins i tot hi ha una figura –la de zona forestal de recuperació– que impedeix els usos agrícoles o no forestals en les feixes o camps que han estat envaïts pel bosc. Avui ho veiem d'una altra manera: cal que hi hagin espais oberts, i que el territori sigui un mosaic de bosc, camps, masies, etc. Pensa que conceptes com el de biodiversitat, que avui te una acceptació universal, pràcticament eren desconeguts quan es va redactar el pla actual. El pla actual està redactat des d'una òptica restrictiva, el nou penso que més que restriccions ha de proporcionar noves eines per actuar en aquest territori.

No creus que el pla ha estat una rèmor, un fre per a la presència humana en el Montnegre i el Corredor?

No comparteixo que hagi estat un fre. L'evolució negativa de la presència humana obeeix a causes estructurals, i afecta tot l'àmbit rural del nostre país, sigui parc o no. Inconvenients, traves...penso que el pla es va anticipar en molts aspectes que després han estat recollits per les diverses reglamentacions sectorials. Ara bé, sí que estic d'acord que han mancat instruments positius, que permetessin endagar polítiques des de l'administració del parc directament o amb col.laboració amb els diversos agents que actuen en aquest espai: propietat, habitants, ajuntaments, etc. En positiu pràcticament només s'ha comptat amb la línia de subvencions, que ha permès fer una gran tasca però que no és suficient. Per un altre cantó no hi ha

dubte que la intervenció del parc endarrereix els processos d'obtenció de llicències.

Com s'arreglarà aquest inconvenient en el nou pla?

Hem d'intentar intervenir allà on calgui i prou. Hem de pensar que hi han disposicions que han quedat obsoletes: piscines, garatges, tancaments, porxos...s'han de permetre. Una casa rural avui és normal que en disposi hi ha de tenir les mateixes facilitats aquí que en un altre indret. Cal també que les disposicions merament estètiques no siguin fetes amb mentalitat urbana: l'acostament a la realitat del medi rural fa valorar les coses d'una altra manera. Mira, per

Panoràmica des de la torre del foc del Turó Gros. Al fons veiem, a l'esquerra, les zones industrials d'Hostalric, i més lluny, al centre de la foto la plana de Girona. En primer terme, a la dreta el puig de Caselles i a continuació la serra d'en Regàs

No comparteixo que el pla actual hagi estat un fre a la presència humana permanent

X. ALFARAS

Al fons els Tres Turons i més a prop coll Sacreu vistos des de la muntanya d'en Vives

exemple, jo sóc del Maresme, i estic acostumat a les cobertes de plàstic en hivernacles o conreus maduixaires, doncs no em molesten. Sé que són intervencions efímeres i valoro la feina que fa el pagès. Extrapolant-ho crec que és la mentalitat que s'hauria d'aplicar en les valoracions paisagístiques: fugir de subjectivismes sense fonament.

Una de les assignatures pendents del Pla és la participació. Ho hem dit repetidament des de les pàgines de la nostra revista...

Inicialment, quan va entrar en vigor el pla actual i malgrat les seves previsions, a part de la Diputació de Barcelona hi havia poca participació. Però això ha anat evolucionant, i actualment la participació a través del Consell Coordinador i la Comissió Consultiva té més pes. Una innovació en aquest sentit són les que en diem "rondes

Cal que les disposicions merament estètiques no siguin fetes amb mentalitat urbana

de tardor" organitzades els tres darrers anys, i que són reunions ajuntament per ajuntament per a preparar el proper programa anual. Però sí que és veritat que el Consell té defectes provinents de les dues parts participants, d'una banda la Diputació cedeix poc terreny a la intervenció dels ajuntaments que, tot s'ha de dir, tampoc no fan molt per a implicar-se.

La revisió del Pla potser proporcionarà una ocasió per a corregir-ho oi?

Efectivament. Hem de tenir present que la revisió la promouen els ajuntaments, la Diputació actua per delegació d'ells. Per a gestionar la revisió s'endegarà un pla de participació, un procés ambiciós per

tal d'assegurar que totes les parts interessades hi puguin dir la seva. D'ací naixeran també els futurs òrgans participatius del parc.

Quin territori abarcarà el nou Pla?

Representarà passar de les 15.000 hectàrees actuals a 18.500, amb la incorporació de terrenys de cinc nous municipis: Argentona, Sant Vicenç de Montalt, Sant Andreu de Llavanes, Calella i Santa Susanna. Tanmateix el perímetre es redueix: dels 200 Km actuals es passarà a uns 150, a base de compactar el Parc, intentar suprimir els límits sinuosos i escollir referències naturals: una riera, una carena, en comptes de corbes de nivell.

A títol d'exemple, a Sant Celoni s'arribarà fins a la Tordera, el nucli urbà de Vallgorguina queda tot ell dins el parc –sense que això hagi de representar limitacions al creixement ni a les normatives preexistents, a Arenys de Munt es creix per la banda de Subirans, també es creix a Pineda, per tal d'abraçar el turó de la Guàrdia, únic lloc del parc travessat per l'autopista i de gran riquesa biològica, a Tordera no s'inclourà la plana agrícola com s'havia parlat, perquè ja resulta protegida pel Pla Territorial, a Sant Iscle s'inclou la urbanització de Fontmontnegre a dins del parc.

Precisament això darrer em porta a parlar d'una de les novetats de la revisió: les urbanitzacions existents no condicionaran els límits, sinó que quan convingui quedaran dins del parc...

D'altra banda es defineixen zones d'interès per la connectivitat: zones que quedaran fora parc però on aquest tindrà competències per a actuar-hi, invertir, subvencionar.

Com es tracta el capítol forestal?

Una primera premisa és afavorir la gestió forestal. Aquestes muntanyes tenen un excés de biomassa i la gestió sostenible és molt necessària. També ho és com a font de riquesa per al territori. Per tot això també serà important tenir en compte l'existència del Pla Marc per a la revalorització de les finques del Montnegre, que impulsa la gestió conjunta i les previsions del qual d'alguna manera s'hauran d'incorporar al pla.

Per tant, creiem que les actuacions forestals han de ser rendibles. En aquest sentit s'han d'establir fórmules de compensació per als no aprofitaments derivats de les previsions del Pla. No aprofitaments de determinades espècies o de determinats sectors, com és ara el sector carener, el pla específic del qual ja preveu aquestes compensacions. Dit això el Pla apostarà per les espècies autòctones, que s'han d'afavorir.

Això significarà que hi hauran espècies proscriutes? Què me'n dius de les espècies de creixement ràpid, com és ara el pi insigne?

No hi han d'haver espècies proscriutes. Ara bé s'han d'introduir amb prudència a fi d'evitar canvis exòtics en el paisatge o que signifiquin un empobriment de la diversitat. De totes maneres admeto que les reserves del parc en relació a l'insigne són bàsicament de caràcter estètic.

Quines novetats hi haurà en el cas de la cacera?

La principal novetat serà la creació de zones de refugi per a caça menor. Això ja està previst en els plans cinegètics, però nosaltres apostarem per a unes poques zones grosses en comptes de moltes de petites.

Per acabar, ja que ens estem quedant sense espai. Ens pots dir quelcom sobre un tema molt controvertit: els camins?

És una matèria que hem d'intentar unificar. Hauríem de ser capaços de definir una xarxa viària apta per a l'accés motoritzat, i a partir d'aquí regular i delimitar la circulació d'acord amb els ajuntaments i els propietaris. Això significaria informar a l'entrada del parc de quins són els camins d'ús públic i ens permetria sancionar a qui no ho respecti.

Entrevista realitzada per Xavier Alfaras l'11 de febrer de 2010

Alsines de Coll de Basses

X. ALFARAS

P Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni

CO. 2472

Montnegre viu

Des de fa uns anys s'està recuperant la presència humana en moltes de les cases tradicionals del massís, tot invertint-se el procés que semblava que portava irreversiblement a la mort de les nostres masies. L'Aulet, que sempre ha considerat aquesta recuperació com a indispensable per al futur dels sistemes naturals i socials de la muntanya, inicia en aquest núme-

ro una sèrie de reportatges sobre els actuals habitants del Montnegre, tot agrupant-los per indrets i sense pretensions d'exhaustivitat.

Avui us parlem dels estadants de tres masies situades al veïnat de la Serra, a redós del Turó d'en Vives, i a Cal Cucut, no gaire lluny de les altres però més propera a Vallgorguina.

Can Fèlix

Ja fa tres anys que sóc a Can Fèlix, i la veritat és que si depèn de nosaltres ens hi quedarem. Viure al Montnegre ha canviat la nostra vida. No té color amb la d'abans. En el meu cas és totalment compatible amb l'activitat amb què em guanyo les garrofes: la cançó, el teatre... (és a dir que visc del "cuento", vaja!).

Hem anat arreglant la casa i ens fem l'electricitat amb una burra. Ens preocupa l'estat dels camins d'accés a la casa i la proximitat d'aquests pins, que gairebé hi són a sobre: són un perill amb el vent o el foc... però són de la finca veïna...

Tenim hort i bestiar (ànecs, gallines, cavall i una xaia). Em considero un aprenent de pagès.

Hem treballat de valent per a la recuperació de la festa major d'Olzinelles, a primers d'agost, i la veritat és que la gent ha respost d'allò més bé.

Jordi

Can Pou Plana

Vivim aquí dalt des del 1992. Ací han nascut els nostres fills, l'Alan i la Paula. A títol personal i familiar ens va molt bé. Els col·legis, el correu... la distància als serveis en general és el principal inconvenient, si bé entenem que aquest és el preu que has de pagar si vols viure fora del nucli urbà. Les condicions de vida al Montnegre es podrien millorar molt si hi hagués una altra actitud de les administracions cap els que hi habitem. Lamentablement hem de dir que no s'hi compta. El Parc té molt poca sensibilitat: ajuts per als que hi vivim ben pocs i, malgrat que les relacions personals amb els guardes i funcionaris són excel·lents, s'és més diligent a prohibir que a donar facilitats, encara que ens els darrers anys sembla que hi hagi una tendència a millorar. El que sempre ens ha sorprès és la manca de comunicació entre el Parc i els que hi vivim.

Abans en Gabriel havia de baixar a treballar a Barcelona, ara no li cal. Jo em dedico a les traduccions i puc fer-ho perfectament des de casa.

Nosaltres no som pagesos però ens agrada "picar de la terra" i per això tenim un hortet i algunes gallines. El tipus de vida que portem aquí dalt és ben diferent del que es porta als nuclis urbans, de fet la mateixa natura fa que t'adaptis

al seu horari. Cal pensar que a l'hivern a les sis és completament fosc i que a vegades t'has d'adaptar a situacions inesperades, com la de la darra nevada del passat 8 de març, que va fer que estiguéssim incomunicats durant quatre dies, fins que gràcies al parc es va fer arribar una màquina per treure la neu i els arbres caiguts. Actualment estem més comunicats des que disposem de telefonia mòbil i internet. Cal ressaltar que quan vam venir no hi havia ni llum, ni telèfon de cap tipus. Aquí sempre tenim feina per fer, i les estones mortes les passem fent música amb els nens, amb els que hem creat un grup de música que es diu "Els MontNegres" si voleu ens podeu escoltar a <http://www.myspace.com/montnegres>

Cati

Cal Cucut

Aviat farà quaranta anys que hi som! Jo no me'n mouria, però no em queda altre remei que baixar a Barcelona un parell de cops per setmana per qüestions relacionades amb la meva professió. De totes maneres, com que sóc artesà, el gruix de la feina el faig a casa.

El meu ideal és tenir els matins lliures per estar a fora: cuidar la vinya, les oliveres, els fruiters...

Jo he viscut molt de temps a Anglaterra i allà no és tan exagerat aquest divorci entre el camp i la ciutat: Coneixia un dentista que es guanyava molt bé la vida però que cada matí, abans d'anar al seu consultori, es posava les botes i cuidava el bestiar de la seva granja... Aquí és diferent, els urbans que tenen coneixements agrícoles o ramaders són una excepció i en general es menysté la gent de pagès.

En Pepito de can Pau Foguera em va ensenyar a cuidar la vinya i a elaborar el vi. Coneixe'l va ser una sort, vaig aprendre tantes coses d'ell!

Estic molt orgullós d'haver recuperat aquesta vinya, d'haver retornat la vida a aquesta casa. Encara que jo sigui sobrevingut-perquè vaig adquirir la finca per compra- m'agrada pensar que hem establert un vincle amb les generacions que durant centúries ens han precedit en aquest indret. Tots som deutors d'aquesta gent, i aquests llocs ens haurien de fer sentir l'obligació de mantenir-los vius...

Jordi

Can Pau Foguera

El contacte amb la terra, el bosc, el silenci... tot això ens va dur a viure al Montnegre. Jo ja fa vuit anys que hi sóc, primer a Cal Paraire i ara aquí. La Maria en farà un parell.

Sí que hi han inconvenients, perquè la Maria treballa a Barcelona i tant anar amunt i avall, sobretot a l'hivern, es fa feixuc. Ella treballa en una ONG i jo sóc comerciant de material per a la construcció.

Facilitats no n'hi han gaires. Areglar-me la casa de cal Paraire va ser una odisea. Encara a hores d'ara estic esperant el permís per a fer-me una caseta per les eines. Una caseta de quatre metres quadrats!

Les noves tecnologies et permeten estar més aprop de tot malgrat la distància, però l'internet ens va lent i moltes vegades no hi ha cobertura. Algunes cases veïnes ni hi poden accedir.

És clar que viure lluny del poble et priva d'alguns serveis, però queda compensat per la pau de viure al bosc, per la qualitat de vida en una paraula... i per tenir els bolets més aprop!

Pere

Centre de documentació
Sant Celoni

CD. 2473

Anna Maria Anglada i Mas

Instrumentista tradicional

El ball del contrapàs a Sant Genís

Sant Genís és un poble situat entre els termes de Santa Susanna, Malgrat, Tordera i Palafolls. Històricament cal considerar Sant Genís com el nucli primitiu de Palafolls, un petit poble que destaca en la geografia de la nostra comarca per tenir una gran quantitat de masies que es mantenen

vives -moltes de les quals encara habitades- i que s'escampen per l'extrem del Montnegre en la seva part més nord oriental. Conserva molt bé el seu esperit de poble i manté viva la seva Festa Major en honor al seu patró Sant Genís, el dia 25 d'agost, i la de Santa Sebastià el dia 20 de gener.

Grup d'homes a primers del s.XX, amb els germans Perissó i els seus instruments. A la dreta hi podem veure Josep Mollfulleda, el flabiolaire amb el seu bombo, i a l'esquerra el seu germà Anton, el cornamusaire, amb la coixinera (sac de gimecs) al damunt la seva espatlla

*El bell so del flabiol,
enyorat i estimat
-però no oblidat-,
va fer-se càrrec d'un ball
amb contrapàs inclòs
a Sant Genís de Palafolls*

Ballada del contrapàs estiu 2009

Els músics de la tradició oral

A les darreries del s.XIX i fins ben entrada la guerra, a Sant Genís de Palafoles, els instruments més coneguts popularment eren el flabiol¹ amb el bombo² i la "coixinera".³

Els músics que solien anar-hi a tocar se'ls llogava normalment als pobles propers. Anomenats *músics de tradició oral*, per ser els hereus de la transmissió de la memòria oral, d'una generació a una altra, de l'art de fer sonar tots aquells instruments tradicionals que durant anys van envair la vida festiva. En aquell temps a les poblacions de caire rural s'avançava en el calendari segons el ritme del cicle festiu de l'any i sota els paràmetres dels solsticis i les festes religioses, marcant uns ritus propis a cada temporada i cada lloc, sempre tenint en compte el baròmetre de la feina i la vida a pagès.

Els músics actuaven sols o en parella. La majoria d'aquests músics no tenien coneixements musicals acadèmics i combinaven la feina agrícola o de pastura amb la de sonador.⁴

L'acompanyament que oferien era divers: danses tradicionals, els goigs per pasqua i balls de nit. El repertori habitual dels balls consistia en les músiques de moda del moment: valsos, pasdobles, xotis, masurques, pericons... tots pensats per a fer passar una estona de divertiment en format de ball de parella.

Entre els intèrprets destacats que han actuat a Sant Genís, tenim el nom dels germans Mollfulleda de Santa Susanna, coneguts amb el sobrenom d'*Els Perissó*, que hi van tocar fins a mitjans del s.XX, essent la parella de músics més habitual d'aquest poble en la darrera etapa vigent d'aquesta mane-

ra de viure la festa, un període que va entrar en decadència amb l'aparició del manubri i de les orquestrines modernes.

El contrapàs de Sant Genís

El contrapàs, un ball ben viu a primers del segle XX en aquestes viles arrambades al Montnegre, és una dansa que s'ha mantingut més viva en poblets petits per la perpetuada relació d'aquests amb músics de la tradició oral.

Aquest ball fou recollit per nombrosos folkloristes com la Sara Llorens, en Joan Amades i en Joan Tomàs, entre d'altres. També hi ha molts esbarts que l'inclouen en el seu repertori, representant-ne variants de molta diversitat coreogràfica.

El contrapàs que esmentem, el de la Costa de Llevant, era un ball típic de les gresques carnavalesques que executaven nor-

malment els joves de la població com a ritual d'aquesta festa, on la disbauxa i la ballaruca prenia un pes molt important per a preveure l'arribada de la quaresma i el final d'aquesta celebració amb gran esveramenta.

Recuperació de la tradició del contrapàs

Vet aquí que fa un parell d'anys, l'Associació de Veïns de Sant Genís de Palafoles, amb una perseverança admirable, ha estat planejant la seva recuperació com a ball popular. S'ha aconseguit trobar el mestre flabiolaire i dansaire ideal per dur a terme unes jornades de "contrapàs a la fresca" i la posterior ballada oberta del contrapàs, emmarcat dins els actes de la Festa Major del dia del patró, Sant Genís, el mes d'agost del 2009.

En Carles Mas, reconegut músic i ballarí, guardonat amb un treball sobre la tècnica del contrapàs (Institut del Teatre, 1998), es va servir de la seva destresa rítmico-musical per engrescar un grupet d'aficionats al contrapàs per dur a terme aquesta ballada, que es va desenvolupar amb gran interès per part dels assistents.

Aquesta va ser la fórmula per intentar popularitzar un ball que ha dormit en el record dels Santgenissencs que el van ballar a la seva joventut. La informació d'aquests testimonis ha estat molt respectada en aquesta recuperació del ball, després de jornades de treball de camp durant els últims tres anys. En aquest aspecte cal agrair les informacions facilitades per en Norbert Salichs i la Marina Gilbert. Durant aquest període de

recerca, en el que s'ha recollit informació molt valuosa, també hi ha intervingut altres músics, coneixedors de la música i la tradició en aquesta zona, com en Francesc Sans i en Marc Riera, juntament amb en Carles Mas.

Ball amb flabiols

Com no podia ser d'altra manera, un ball a Sant Genís de Palafoles, dins el marc d'una ballada de Contrapàs havia de dur-se a terme al so de flabiols. Per aquest motiu, l'Associació de Veïns, va optar per fer un ball amb una formació també usual de la comarca maresmenca, la *Cobla de Flabiols*, que va fer les delícies dels assistents, interpretant balls de parella com els que els Santgenissencs havien gaudit molts anys enrera. També es va aprofitar per fer balls de grup a càrrec del mateix Carles Mas, fent molt amena la vetllada a ritme de contradanses i sardanes curtes (entre d'altres balls).

La Cobla de Flabiols "*Els Perdigots*", amb una experiència d'anys i tècnica més que avalada, van fer que el so d'uns flabiols engresquessin al públic assistent, tot i fent palesa la importància de la música en directe i la complicitat dels músics amb els balladors.

Vet aquí que, retornant als orígens en el so i unes músiques que van calar a fons a la vida de les persones que havien viscut en aquest poble, de cop i volta pot arribar a revifar un sentiment de pertinença i emoció que ens vaticina un futur complaent si aconseguim que la llavor que s'ha plantat doni el seu fruit.

Carles Mas amb el flabiol i el bombo, dins la sessió de Contrapàs a la Fresca

RAMIR ROGER

El contrapàs de la Costa de Llevant era un ball típic de les gresques carnavalesques

Flabiol i bombo d'en Josep Clapés i Gras, en "Xè", que juntament amb els seus germans Joan i Vicenç havien amenitzat moltes de les festes d'aquesta contrada

FOTOGRAFIA GENTILESA DE JOSEP CLAPÉS I FUGAROLAS

Agraïment: Sense l'empenta d'en Xavier Salicrú i en Pere Alvarado, aquesta recuperació no és segur que arribés a bon port.

1 El flabiol és un instrument de vent, d'uns 25 cm. de llargada i construït amb fusta.

2 El bombo és un instrument de percussió, que acompanya al flabiol, un tambor amb bordonera percudit amb una baqueta, i que es col·loca al tors.

3 La coixinera és el nom que reb la *cornamusa* a la zona anomenada Costa de Llevant, que geogràficament abasta des d'Arenys fins a Tossa.

4 El sonador és la persona que fa sonar un instrument musical.

Espiritualitat popular: esglésies, ermites i dòlmens

Daniel Rangil i Brunet

Dolmen de ca l'Arenes
recentment restaurat

**Parc del Montnegre
i el Corredor**
Xarxa de Parcs Naturals
**Centre de documentació
Sant Celoni**
CD. 2474

Tant li fa que siguem religiosos, agnòstics o ateu, fins i tot el més descregut té un component espiritual dins la seva personalitat. Els pobles o els veïnats compten amb uns elements arquitectònics que situen l'espiritualitat comuna en un lloc concret. A les zones rurals aquests llocs també han estat durant segles el punt de relació social dels veïns, complementat per l'hostal, que moltes vegades és a tocar de l'església parroquial. Aquesta, administrada per un mossèn, ha assegurat els serveis espirituals catòlics als seus devots, com la confessió, misses, ba-

teig, casaments, enterraments i altres sacraments, pantant la vida social de la comunitat. Acompanyant l'edifici eclesiàstic, el cementiri és el lloc on el present es pot retrobar sempre amb el passat, i el campanar la torre de comunicacions d'aquell temps, amb les campanes que amb un llenguatge propi i conegut de tothom han estat l'eina de comunicació col·lectiva immediata durant segles.

Des de fa un mil·lenni i escaig les esglésies cristianes presideixen i singularitzen els pobles i ciutats del nostre país, però les nostres comunitats han tingut temples des de molt

abans, de l'època romana i encara de molt més antics, com el de Vilalba dels Arcs, datat entre l'any 600 i el 560 abans de la nostra era, durant la Primera Edat del Ferro i just a l'inici de l'eclosió de la civilització ibera.

Així com els temples parroquials van ser impulsats per les autoritats polítiques i eclesiàstiques, les ermites han estat aixecades majoritàriament pel desig de famílies o grups, per demanar favors o protecció, o per commemorar aparicions o altres miracles. En la devoció a les ermites les autoritats són més prescindibles, és una devoció més popular que enllaça directament, sense intermediaris, amb la religiositat dels veïns.

L'espiritualitat perdura, evoluciona i s'adapta, però les construccions religioses necessiten un manteniment continuat per aguantar el pas dels segles i no sempre el reben. La majoria de les primeres esglésies cristianes, del segle IX, estaven enderrocades dues centúries després; això mateix va passar amb el monestir de Roca-rossa, fundat el 1145, que estava gairebé en ruïnes cap al 1300 i fou restaurat diverses vegades. En els darrers cinquanta anys s'han efectuat restauracions i reformes a moltes construccions religioses del Montnegre i Corredor. A tall d'exemple podem citar les esglésies de Sant Andreu del Coll, Sant Pere de Riu, Olzinelles o Sant Martí de Montnegre. Fa pocs anys va ser l'ermita de Sant Tou de Tordera, i ara li ha tocat a Santa Maria de Montnegre, però encara n'hi ha una bona colla que esperen el seu torn.

Els llocs de culte oblidats

Són força nombroses les edificacions religioses escampades pel Corredor i Montnegre: temples de monestirs, esglésies parroquials, capelles de masies i ermites diverses, a més dels megàlits del Neolític, monuments funeraris amb més que probable ús religiós, i altars pagans de la mateixa època en algunes roques singulars, com les del Pla de Forcs o la Taula de les Bruixes.

La majoria d'aquestes edificacions, lligades a l'espiritualitat del poble de cada època, es mantenen dempeus, algunes molt ben conservades i altres no tant. S'emporten la pitjor part els dòlmens: només s'ha reconstruït el de Pedra Gelada o Pedra Gentil (Vallgorguina) durant el segle XIX i el de ca l'Arenes, descobert el 1997 per Joan Manel Riera i reconstruït deu anys després. Queda en-

cara per dignificar el que en resta del dolmen de Pedra Arca, a Vilalba Sasserra, i redreçar cinc menhirs —pel cap baix— i els dòlmens del Trull i de ca l'Arenes II, els elements més antics que ens resten de l'arquitectura d'aquesta terra.

D'època cristiana, també hi ha una quinzena de llocs de culte en estat ruïnós.

Sant Sebastià del Coll

Al terme de la parròquia del Coll (municipi de Llinars del Vallès) i a una alçada de 408 m. Des del turonet on es mantenen les seves runes es contempla una panoràmica de 360°, amb el mar a sud-oest, les serres del Baix Maresme, Collserola, Montserrat, la Mola, Sant Llorenç del Munt, cingles de Bertí, Pla de la Calma, Montseny, Corredor, serra d'en Bruguera i valls de Canyamars, Argentona i Cardedeu.

Ermita de
Sant Sebastià
del Coll

DANI RANGIL 2009

Ermida de Sant Rafael de Pineda

Documentada el 1640, la imatge fou traslladada a l'església parroquial del Coll el 1905, perquè l'ermita ja amenaçava ruïna. A l'aplec que s'hi celebrava el 20 de gener hi feien cap la gent del Coll i els pagesos del pla de Cardedeu.

No només el que en resta de l'ermita, sinó també tot aquest bell indret desapareixerà d'aquí

DANI RANGIL 2009

Ermida de Sant Andreu, Pineda

a poc temps per l'expansió d'una gran explotació pedrera de granit.

Sant Jaume de Treià

Al veïnat de Treià d'Argentona, a prop de la riera i de la C-60, enmig d'una pineda. Al mateix lloc hi hagué anteriorment l'ermita de Sant Cugat de Treià, documentada el segle XI, però amb restes arqueològiques força més antigues. Quan aquesta s'enfonsà, s'edificà la de Sant Jaume, durant el XVI, que també s'enfonsà el 1881, tot i que s'hi continuaren celebrant aplecs.

Mare de Déu de Llorita

Al límit del terme de Llanerres, a 370 m. d'alçada i damunt del Camí Ral. Inicialment fou dedicada als sants Jacint i Antoni, i després a la Mare de Déu de Montserrat. Des del 1560 va adoptar el nom del turó on es troba. Disposava de sagristia i cambres per als ermitans. S'hi feien diverses celebracions, com un aplec el dilluns de Pasqua Florida.

Santa Eulàlia de Tapioles

Església parroquial al terme municipal de Vallgorguina, a una alçada de 292 m. Conserva elements romànics, com l'absis del segle XII, si bé ja surt documentada l'any 878 com a cel·la monàstica. A mitjans del XIX, el ric propietari de can Pradell de la Serra va fer edificar el campanar i el cementiri que es poden veure actualment. Després de molts anys d'abandó, s'hi han fet algunes obres de consolidació.

Ermida de Sant Genís de Tapioles

Situada no gaire lluny de l'anterior i citada per primera vegada en el mateix document, fou redescoberta a la dècada del 1980 per l'Associació Cultural Vallgorguina i excavada durant l'hivern de 2003. S'hi van datar fases d'ocupació anteriors: durant el segle IV, de funció desconeguda, i d'ús rural durant el període VII-IX. Després, i fins al XII, tingué ús religiós.

DANI RANGIL 2009

Església Vella de Vallgorguina

Documentada el 1446, quan estava unida a la parròquia de Santa Maria de Vilalba Sasserria, i durant els segles XVI i XVII, on es fa palès el seu mal estat a causa de les filtracions d'aigua i d'un incendi. De nou, el 1771 el bisbe demana que es faci un temple nou, però va ser l'església parroquial de Vallgorguina fins el 1847, quan el creixement de l'actual nucli urbà va fer necessària una nova església situada al centre, on es van traslladar els antics retaules del Rosari i de Sant Sebastià, destruïts el 1936.

Durant anys, l'Església Vella va patir el vandalisme, però ac-

tualment queda protegida dins el recinte d'uns vivers. Això ha contribuït a alentir la seva degradació.

Sant Miquel de Sobirans

A l'alçada del santuari de Lorda d'Arenys de Munt, però a l'altra banda de la riera, en un extens pla, hi ha les restes d'aquesta església que donava servei al veïnat de Sobirans. Fou edificada al segle XIII i s'enrunà durant el XIX.

Sant Andreu de Pineda

Situada en un extrem amagat del límit municipal i més coneguda per la gent de Calella, enmig d'una pineda damunt de la pista de Calella a Hortsavinyà,

Església de Santa Eulàlia de Tapioles, amb l'absis romànic i el campanar del XIX

DANI RANGIL 2009

Ermida de la Mare de Déu de Llorita

l'església té planta rectangular i comptava amb un porxo a l'entrada i un habitatge adossat a la dreta, ocupat encara fa uns cent anys. Pel testimoni oral de Joaquim Noheras, el seu pare li havia explicat que a finals del segle XIX s'hi feia un aplec per la diada de Sant Andreu, on es dinava i ballava. La imatge del sant fou retirada uns anys abans de la guerra del 36 perquè l'església ja estava en mal estat.

Sant Rafael de Pineda

Al peu del turó de Montpalau, aquesta petita ermita és de construcció moderna, del 1908. Tot i no tenir tradició, era el destí freqüent de les passejades de la gent de Pineda i Calella. Al

Ermita de Santa Maria de Montnegre, 1927. S'hi pot veure la porta de ferro i les parets arrebossades

JOAN BARANGÓ. ARXIU ANNA BARANGÓ 1927

Ermita de Santa Maria de Montnegre, 1954. Ha desaparegut la porta i l'arrebossat de les parets, però manté la teulada de volta, on hi ha cinc persones

EULÀLIA PUJOLAR 1954

DANI RANGIL 2009

Ermita de Santa Maria de Montnegre, el setembre de 2009, acabada de reconstruir

ARXIU ANNA ESTIU CAP A 1930

Sant Pere de Vivelles, cap a 1930. L'espadanya amb la campana

ARXIU ANNA ESTIU 1948

Sant Pere de Vivelles, 1948. L'espadanya amb una llanta de cotxe. El perfil superior de la façana també va ser modificat

DANI RANGIL 2009

Murs de l'església de Sant Miquel de Sobirans

Vestigis de l'ermita de Sant Genís de Tapioles

DANI RANGIL 2009

DANI RANGIL 2009

DANI RANGIL 2009

llarg d'un segle d'existència ha estat restaurada diverses vegades, però pateix reiteradament els efectes del vandalisme

Església Vella de Vallmanya

L'actual església de Vallmanya, al municipi de Tordera, fou construïda el 1826. L'anterior estava situada a dalt de les vinyes de can Vilà i poca cosa més en sabem. Segons el testimoni oral de Pere Vallicrosa "no sé si la van cremar, sé que hi van fer alguna cosa, no me'n recordo. Llavors van anul·lar aquella i a l'altra hi havia una ermita petita i hi van fer la grossa". Tapades per heures i romegueres, es mantenen senceres les quatre parets que conformen una construcció de planta rectangular.

Sant Pere de Vivelles

A Sant Genís de Palafolls i documentada des de 1571, comptava amb un altar d'estil plateresc i una casa rectoral, ja que feia de parròquia de les masies de Vallplana. Part de la teulada va caure durant la dècada de 1970.

S'hi havia fet un aplec amb ballada de sardanes i, més antigament, tir a la rodella i ball de flabiol i tamborí tocat per en Joan Estiu o Joan de can Jordi, la masia que hi ha al costat.

Temple del monestir de Roca-rossa

El monestir de Santa Maria de Roca-rossa, a la parròquia d'Hortsavinyà, fou fundat el 1145. Al segle XV estava en plena decadència i al XVI fou abandonat. Són encara ben visibles els elements arquitectònics que ens mostren la transició del romànic al gòtic.

La meitat de la volta del temple es va enfonsar ara fa uns cent anys, i les dovelles de la porta i d'una finestra foren arrancades. Tot i això, els quatre murs principals han aguantat força bé el pas dels segles i el vandalisme.

^ Església vella de Vallgorguina

< Església vella de Vallmanya

DANI RANGIL 2009

Sant Jaume de Treià

Mostres de
vandalisme a
Roca-rossa

Temple del
monestir de
Roca-rossa

CRISTINA BARTI 2009

Església de
Fuirosos. 2009

El Cercle d'Història de Tordera reivindica la seva restauració i, des del 2008, juntament amb l'Associació de Veïns de Roca-rossa, hi celebra un aplec el 15 d'agost.

Sant Cebrí de Fuirosos

D'origen romànic, documentada per primera vegada el 1259. L'edifici actual és de finals del XVI, es troba en un estat molt precari i d'accés complicat per

la vegetació que l'envolta. Donava servei parroquial a Fuirosos i des del segle XIV depèn de la de Sant Martí de Montnegre.

Celebrava la festa major el 16 d'agost, sant Roc, amb benenades, sopars i ball amb flabiol o amb orquestra. Abans de la guerra, també es repartien els panets beneïts de sant Roc, dels que en menjaven persones i bestiar per guarir-se de la pesta.

Església
de Fuirosos,
anys 50

DANI RANGIL 2009

Ermita de Sant
Andreu. Pineda

Bibliografia consultada:

DIVERSOS AUTORS. *De Cardedeu al megalitisme*. Cardedeu: Ajuntament de Cardedeu, 2008.

COMAS I DURAN, Pere. *L'església de Sant Esteve del Coll, la Parròquia i la Muntanya de Baix*. Parròquia de Sant Esteve del Coll, 2001.

ALMERICH I PADRÓS, Paulina. *Les ermites del Maresme*. Vallgorguina: Associació Cultural Vallgorguina, 2000.

ALMERICH I PADRÓS, Paulina. *Una història diferent: les parròquies del Maresme*. Vallgorguina: Associació Cultural Vallgorguina, 1996.

SALVADÓ I JAMBRINA, Ivan, VILA I BONAMUSA, Lluís. *Sant Genís de Tapioles: del món romà al món medieval*. Treballs Lauro 25.

TRAVESSA I PUIGVERT, Jordi. *Treball de recerca sobre el Parc Montnegre-Corredor*. Vallgorguina, 2000.

PORTALS I MARTÍ, Joan. *El Montnegre: una història de mil anys*. Arenys de Mar: El Set-ciències, 1998.

PARADEDA I ROBERT, Mn. Fèlix. *La vila de Malgrat i sos contorns*. Blanes: R. Roig, 1915.

CODINA, Alfons. *El poble de Sant Genís de Palafolls*. Sant Genís de Palafolls: Edicions del Roig, Associació de Veïns del poble i Joan Balmaña, 2004.

Sant Llorenç de Vilardell

Tot i estar en un lloc transitat i enmig d'una urbanització, el temple parroquial de Vilardell es troba en estat d'abandó i ha començat a enfonsar-se. Surt documentat el 1279, però hi ha qui li atribueix un origen preromànic.

A la festa major, el 10 d'agost, hi anava la gent de les parròquies properes i de Sant Celoni. Es feia tir a la rodella i ball de tarda.

La bona notícia és que hi ha un projecte de restauració promogut per l'ajuntament de Sant Celoni, que n'és l'actual propietari. Probablement, Vilardell serà qui prendrà el relleu a Santa Maria de Montnegre.

DANI RANGIL 2009

Església i
rectoria de
Sant Llorenç
de Vilardell

Sobre la ramaderia a la serralada del Montnegre: la transhumància i l'empriu

Xavier Mas Gibert

La transhumància ramadera pot semblar absolutament distant en l'espai i en temps però també s'havia practicat al nostre territori, tal i com m'ho fet recordar Daniel Rangil en el seu llibre: "Vògits, modolons i desfedors".¹

En Ton Soler "Pitxon" baixant amb el seu ramat per la riera d'Arenys d'Amunt. A la fotografia de la dreta el veiem amb el gos sortint del corral de casa seva

1 La lectura d'aquest llibre m'ha suggerit més d'un tema que podria ser desenvolupat com a article per a "l'Aulet". Aprofito l'avinentsa per recomanar als lectors de l'Aulet aquest segon recull de cultura oral del Montnegre de l'antic estadant de can Claric d'Hortsavinyà, el qual ja va publicar l'any 2008 un llibre excel·lent sobre la matèria: "Llegendes i històries del Montnegre"

A la serralada de Montnegre, fins a finals del segle XIX o començament del XX, les propietats eren pasturades a l'hivern per ramats provinents de comarques pirinenques com el Berguedà i el Ripollès.

Sembla ser que el ramat més gros que fa anys hi havia al Montnegre, el del Moncal d'Horsavinyà, provenia també dels ramats que baixaven del Ripollès i del Berguedà a fer l'hivernada a Montnegre. L'origen vindria d'un pastor que va acabar casant-se amb una dona d'aquí i el nou matrimoni es va establir tot l'any a can Pairet. El 1923 es van mudar a Can Plana i, al cap de poc temps, van morir marit i muller, però els fills van continuar amb les ovelles.

Aquest fet, que explica Daniel Rangil al seu llibre, segurament va ser un fet ocasional. El més habitual era que a la tardor baixessin ramats de les comarques que ja hem esmentat i passessin l'hivern a algunes de

les cases de Montnegre. N'hi havia a can Benet Vives d'Horsavinyà, a can Gibert de Sant Genís de Palafolls, a ca l'Estol de Calella i a moltes altres. Cada hivern entre una casa i altra hi havia uns mil cinc-cents caps (devia ser la cabuda màxima de la nostra serra, això comptant que llavors el bosc es gestionava, o sigui, s'estassava, i al sotabosc hi creixia l'herba). De tota manera, l'aliment fonamental no era pas l'herba, sinó les aglans i l'any que no n'hi havia o que n'hi havia poques, les ovelles anaven llises de ventre. No cal dir que ara això seria impossible, primer perquè no podrien travessar l'embardissada que hi ha a tot arreu i després perquè, com que el règim de pluges s'ha anat reduint tant, encara que s'estassés com abans, difícilment hi hauria herba.

Personalment encara recordo dos germans que baixaven cada any amb el ramat i tanquen a can Torrús Vell, al tombant de Pedracastell dins del terme

Ramats procedents del Pirineu passaven l'hivern pasturant el Montnegre

de Sant Iscle de Vallalta. Com tots els pastors, que es passen la vida sols, solien tenir moltes ganes de xerrar i ens vam fer amics. També recordo que ens deien això dels aglans: l'any que no hi havia aglans el ramat se'ls moria literalment de gana, i parlo dels anys cinquanta del segle passat. Aquests germans em sembla que eren del Berguedà. També hi havia pastors d'Alpens que anaven a passar l'hivern a Gelpí a Arenys de Munt, els deien els Endals i eren fills de Planoles. Sembla que aquests són els que van ensenyar l'ofici a l'Antoni Soler, en *Pitxon*, d'Arenys de Munt quan era noi.

Si alguns pastors de muntanya venien a la serralada de la marina, els pagesos de la ser-

ralada de la marina que tenien ovelles, ajuntaven les d'unes quantes cases i a l'estiu les duïen a pasturar a l'alta muntanya. L'esmentat Soler d'Arenys de Munt, *Pitxon*, encara ho fa, però em sembla que últimament l'obliguen a transportar les ovelles amb camions.

L'itinerari de l'antiga transhumància que es feia a peu des de la marina a la muntanya, solia començar el 10 de juny i durava deu dies. Soler explica en el llibre esmentat, que sortia d'Arenys de Munt per aquesta data i s'enfilava cap al Corredor. El primer dia dormia a Llinars, a can Gol. L'endemà, o sigui el segon dia, l'empenien per la carena de Sant Pere de Vilamajor i anaven a dormir a Sant Elies i la nit següent, la del tercer dia, a Coll Formic (això al Montseny, òbviament). La del quart dia a Muntanyà, llavors tiraven en direcció a Aiguafreda, cap a Collsuspina i d'allà a una carena que se'n diu Montjoia. A Montjoia paràvem a casa

Miquela, molt abans d'arribar a Olost, i des d'allà fins a Olost de Lluçanès, Alpens, Sant Jaume de Frontanyà i la Pobla de Lillet. A la Pobla de Lillet s'havia d'agafar la carretera perquè la van fer passar per damunt del camí ramader i fins a Bagà. Des de Bagà, muntanya amunt fins al Pedraforca, Gisclareny, Sarneres i fins a Josa.

Encara recordo que l'enyorat Miquel de can Pauet (Miquel Casellas) que era fill de Vallmanya, per allà als anys setanta encara va anar a acompanyar a no sé quin ramat de Tordera fins als Pirineus i em volia engrescar perquè els acompanyés. Llavors però, jo no podia deixar la feina vuit o deu dies seguits; m'hauria agradat molt fer-ho i encara més en la companyia de la gent que hi hauria anat, de la soca més pura del país. Òbviament, ara ja són tots morts i això no és altra cosa que un record nostàlgic perquè, de poder-hi anar tampoc no ho aguantaria.

Pasturar les hortes de la costa

També recordo que l'avi de cal Retet (Joan Caballé Olivé, pare de l'actual propietari Vicenç Caballé), m'havia explicat que, encara que fos hereu i propietari, com que va quedar orfe molt petit, a casa seva s'haurien mort de gana si no s'hagués llogat a jornal a les hortes de regadiu de Canet, sobretot a l'hivern. Aquest home devia haver nascut devers el 1880 i quan va començar a treballar als hiverns a les hortes devia ser un adolescent. Em deia que aleshores es llogaven per fangar perquè encara no es llaurava amb arada. Deia que poc abans de

El Pitxon encara practica la transhumància, des d'Arenys d'Amunt a Josa del Cadí

Nadal, a les hortes hi deixaven entrar els ramats que baixaven del Ripollès a fer l'hivernada a la costa. Els pastors donaven un xai als propietaris o als masovers i fins i tot els deixaven pasturar les cols, les bledes i les coliflors que hi quedaven perquè ja no valien res. Recordo que va dir: "Era quan ja havien estat ben pasturades, i ben cagades i pixades perquè això els estalviava moltes càrregues de fems. Després escampaven els fems de la casa i aleshores era quan nosaltres començàvem a fangar. Dies i dies sense parar, tota l'horta fangada de cap a cap. Després no es podia sembrar fins gairebé a la primavera. En aquell temps feia fred i glaçava més que no pas ara" (això era cap a 1960, no sé pas que diria dels hiverns actuals). Els hortolans per tant, es donaven per ben pagats amb la mitja afamada de les deposicions del ramat i el xai que els donaven per Nadal.

Recordo que, com que el meu avi patern hi havia estat hortolà tota la vida i encara era viu quan el Retet em va explicar això, li vaig preguntar si ell havia fet pasturar mai l'horta i m'ho va confirmar plenament. Em va dir que quan va entrar de majoral a l'horta dels Missioners, devia ser l'any 1909, com que els primers anys encara no tenien vaques hi van fer entrar el ramat a pasturar. També em va dir que l'última horta de Canet que es va fangar, era la de can Perusa, que era on anava llogat l'hereu Ratet, perquè l'amo creia que la terra fangada quedava millor que llaurada. Però, com que llaurar sortia molt més bé de preu, finalment també va haver de baixar del ruc i comprar una arada de tomba, que era com anomenaven aquesta eina a Canet.

Els emprius eren pasturats indistintament pels ramats de les cases properes

La institució de l'Empriu

(Etimològicament, derivat d'emprar amb el sufix iu (llatí-ívu). L'Alcover/Moll també ho defineix com a dret d'usar allò que és propietat d'altri. El dret d'emprriu pot ser el dret de pas d'un camí, de pasturatge de prendre aigua, d'habitar una casa etc... En el cas del pasturatge uns determinats veïns poden pasturar indistintament llurs propietats les dels uns i les dels altres. O sigui un conveni de mútua reciprocitat que diríem ara: jo puc pasturar la teva propietat i tu la meva. Això òbviament es feia per una aprofitament més exhaustiu dels recursos atès que en grans extensions de terreny de pastura, l'herba no venia pas

Ramat de can Plana a can Noll de la Serra de Vallgorguina

sempre al mateix temps i a vegades te'n sobrava i a vegades te'n mancava. Aleshores aquest conveni d'emprriu permetia aprofitar mútuament l'herba de cadascun. Si pel maig a la finca d'en Josep sobrava herba, els seus veïns Pere i Joan que no en tenien podien anar-hi amb llurs ramats i, en justa correspondència, després en Josep anava a pasturar a les finques d'en Pere i d'en Joan quan era ell el que no en tenia i als altres els en sobrava.

Com es pot veure era un tracte de bon veïnatge basat en la conveniència mútua del més pur i ancestral estil pactista català. Res a veure per tant, amb institucions com la Mesta castellana que es basava en el domini i la imposició del dret de pastura emparat primer per la noblesa que en cobrava el dret i després la corona que ser-ne la principal beneficiària fins a la desaparició de La Mesta el 1836. L'Empriu era un conveni lliure de dret civil entre particulars mentre que la Mesta era

un instrument burocràtic per a l'exacció d'impostos en favor de la ramaderia i en perjudici de l'agricultura atès que La Mesta dominada pels nobles primer i per la corona després, per tal de recaptar donava prioritat al dret de pasturatge en perjudici dels conreus i del foment de l'agricultura. O sigui, la noblesa primer i la corona després van ser-ne els principals beneficiaris amb el cobrament del *servicio* i el *montazgo*, i van privilegiar els grans ramaders en perjudici i sometiment dels agricultors i conreadors en general, fomentant el latifundisme a Castella la Nova, Extremadura i Andalusia. En un estudi que es va fer als anys trenta quan la República

va estudiar el tema de la "Reforma Agrària", les províncies on hi havia més latifundis a part de les d'Andalusia i Extremadura, eren les de Toledo i Ciudad Real, exactament on la Mesta havia tingut més influència.

Crec que l'esperit d'aquestes dues institucions marca la diferència fonamental entre castellans i catalans d'una manera meridiana. Els catalans pacten entre si iguals en la llei i en benefici de tots i els castellans creen un instrument "La Mesta" per sotmetre, per la violència privilegiant els interessos dels senyors sobre els dels pastors i els d'aquests sobre els dels agricultors.

BIBLIOGRAFIA

- "Vògits, modolons i desfedors"
Recull de cultura oral dels Montnegre (II) Daniel Rangil.
GEC. Vol. 10 pàgs. 10 i 11 (La Mesta).
- "Entre la dictadura i la revolució"
Ferran Soldevila. Publicacions de l'Abadia de Montserrat
- "El Montnegre" (una història de mil anys). Joan Portals i Martí.
Els llibres del Set-Ciències.

Actualitat

CD-2476

La conducció d'aigua potable de Blanes a Cardedeu

El tub d'acer ja col·locat a l'espera del recobriment i compactat del terreny

L'estret corredor entre el Montnegre i el Montseny és aprofitat per nombroses infraestructures: tren, TGV, autopista, carreteres, gas... Ara li toca la conducció d'aigua entre Blanes i Cardedeu

Des del pasat mes de Juliol, Aigües Ter Llobregat (ATLL) està portant a terme les obres de connexió entre l'ITAM (Instal·lació de tractament d'aigües marines) de Blanes i l'ETAP (Estació de tractament d'aigües potables) de Cardedeu.

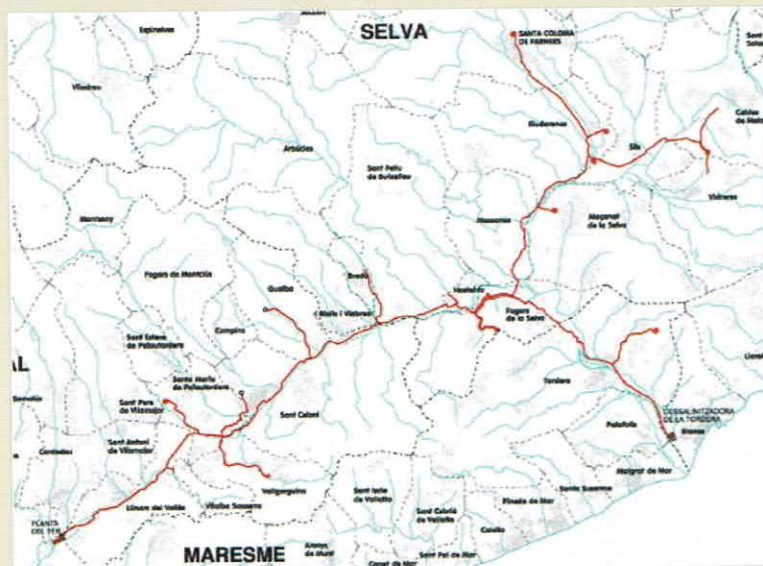
Aquestes obres formen part de tot un seguit d'actuacions projectades per ATLL, empresa pública adscrita al Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, per tal de millorar l'abastament i la qualitat de l'aigua a l'àrea me-

tropolitana de Barcelona, i als municipis pels quals passa la canonada.

Aprofitant aquesta infraestructura, també disminuirà l'aportació d'aigües del Ter a les comarques de Barcelona.

L'artèria ITAM de la Tordera – planta del Ter permetrà portar fins a 2 m³/s d'aigua de la dessalinitzadora de la Tordera (Blanes) fins a la planta del Ter (Cardedeu). L'aigua que surti de la dessalinitzadora s'impulsarà fins a un dipòsit a Fogars de la Selva i des d'aquest punt l'aigua arribarà per gravetat fins a la planta del Ter. Aquesta artèria serà reversible des de la planta del Ter fins a Hostalric.

Des de l'artèria principal es preveu que surtin diferents ramals cap a poblacions que ja

han demanat la connexió. En aquests moments s'estan redactant i tramitant els projectes corresponents.

L'obra afecta a les comarques del Maresme, la Selva i el Vallès Oriental, bàsicament s'aprofita la conca de la Tordera, i des d'Hostalric fins a Cardedeu el traçat transcorre principalment pel marge dret de la Tordera i sensiblement paral·lel a l'autopista AP7.

Es divideix en 4 trams:

Tram ITAM Tordera – Fogars de la Selva

Aquest tram inclou l'estació de bombament, situada al costat de la ITAM de la Tordera (TM de Blanes) i la canonada d'impulsió, des de Blanes fins el dipòsit de Fogars de la Selva, de 1.400 mm de diàmetre i 16,0 km de longitud.

Tram del dipòsit al TM de Fogars de la Selva i connexions

Aquest tram inclou el dipòsit de Fogars de la Selva de 10.000 m³ de capacitat i les connexions amb la canonada d'impulsió procedent de la ITAM de la Tordera i amb la canonada que arriba fins la Planta del Ter. Aquestes canonades tenen una longitud total de 4,5 km i 1.400 mm de diàmetre.

Tram Ramal Sant Celoni – Ramal Hostalric

Aquest ramal inclou la canonada que uneix el dipòsit de Fogars de la Selva i la Planta del Ter, des de el TM d'Hostalric fins al TM de Sant Celoni, de 1.400 mm de diàmetre i 16,7 km de longitud.

Tram Ramal Sant Celoni - Cardedeu

Aquest inclou el tram de la canonada que uneix el dipòsit de Fogars de la Selva i la Planta del Ter, des de el TM de Sant Celoni fins a Cardedeu, de 1.200 mm de diàmetre i 12 km de longitud.

Operaris en fase de col·locació de la canonada dins la rasa, en una zona propera a l'espai fluvial de les Llobateres

Aprofitant aquestes obres, Aigües Ter Llobregat (ATLL), conjuntament amb els Ajuntaments afectats i l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), s'encarregarà d'ordenar, a nivell mediambiental, alguns punts de les lleres de la Tordera clarament desendreçades, bàsicament l'ordenació d'hortes públiques i arranjanament d'espais fluvials, tot millorant sensiblement la "salut ecològica" de la Tordera.

Jordi Archs i Fontiguell

Primeres actuacions en el terreny on s'ha efectuat la tala de pollançres i condicionat el terreny

El roure de Santa Maria del Montnegre va caure, tombat pel vent

Aspecte general
del roure de
Santa Maria del
Montnegre en
ple hivern, el
febrer de 2004

Els Reis de 2010 van venir molt forts, tant que una embranzida va tombar el vell, i també bell, roure de Santa Maria del Montnegre. Fa una mica més d'un any que unes altres ventades fortes feren caure diversos arbres grossos i monumentals, com algunes alzines i, cal destacar-ho, el pi gros d'Olzinelles, aquell pi pinyer alt i dret de ran de la carretera i no gaire lluny de l'església de Sant Esteve d'Olzinelles i que va una fotografia reproduïda en la Flora del botànic mataroní Pere Montserrat el va immortalitzar.

El roure de Santa Maria del Montnegre és un roure mar-

tinenc, una espècie molt freqüent en el Montnegre i Montseny, i abundant a la Plana de Vic i fins al Prepirineu. Era gros, molt gros, amb un tronc gruixut i un brancatge dens i alt. L'aspecte i la ufana del seu fullatge verd a l'estiu, poc feia pensar en aquest final tan proper i ràpid. Però el temps passa per a tothom i la robustesa externa que mostrava amagava el corc que tenia al cor; és una manera de dir-ho.

La revista Aulet, en la pàgina 30 del seu número 2 (desembre de 2001), de la mà de l'especialista Enric Orús, autor d'un llibre sobre els grans arbres del

Pirineu Català (ed. Farell, 2007), s'explica com era aquest roure monumental. Indica les seves mides: 4,40 metres de volt del canó, 23 metres d'alçada i 23 metres d'amplada de la capçada. Són les mides obtingudes el 1995, moment en què es considera l'estat vital de l'arbre com a bo. El mateix Enric Orús, en una visita el febrer del 2004, mesura 25 metres d'alçada, 26 metres de capçada irregular i 4,65 metres de volt del canó.

El roure de Santa Maria fou declarat Arbre Monumental per la Generalitat de Catalunya el 1990 (DOGC1262).

Davant la caiguda del roure de Santa Maria del Montnegre, del Pi Gros d'Olzinelles i d'altres arbres considerats monumentals i que eren ben coneguts i admirats per les seves dimensions, cal preguntar-se què han significat aquests arbres pel fet de ser declarats arbres monumentals. Què ens han aportat a l'observar-los. De què ha servit incloure'ls en un catàleg i col·locar-hi una placa al costat tot fent saber que es tracta d'un arbre declarat monumental.

Val la pena reflexionar-hi per tal que la seva vellesa feta pública ens sigui profitosa per al coneixement i la divulgació dels valors biològics, ecològics i socials d'aquests arbres. Que el seu nomenament d'arbre catalogat i monumental i la col·locació d'una placa no hagi estat només una distracció curiosa pels humans o una distinció justificadora de la nostra poca

cura i atenció vers els arbres i els boscos.

Ens ha de servir per a moltes utilitats i reflexions. Només com exemple, ha de servir per fer-nos pensar el lluny que és el paisatge vegetal actual del que seria sense la intervenció humana. Els arbres germinen, creixen, floreixen i fructifiquen, i arriba el dia en què moren, després d'haver ajudat a fertilitzar el terra i d'haver oxigenat l'aire, entre moltes d'altres funcions que realitzen els arbres.

La caiguda d'aquest roure ha de servir per fer un esforç per a conèixer millor els arbres. Molts ciutadans no en coneixen cap, o només els hi sona el nom plàtan, de pi o xiprer, i des d'una referència molt artificial, molt allunyada de la realitat natural.

Ben poc sabem dels boscos, dels seus aprofitaments que han tingut al llarg de la història, dels actuals i dels que poden tenir en el futur.

Val la pena que aprofitem la caiguda del roure per fer un repàs dels papers dels arbres i dels

boscos en l'oxigenació i humitat de l'aire, en la vida dels animals, en la formació i retenció del sòl, en la ciclo de l'aigua i, en general, en la formació del paisatge.

Josep M. Panareda Clopés

Detall del tronc gruixut del roure de Santa Maria del Montnegre, amb l'especialista Enric Orús mesurant el volt del canó, el febrer de 2004

Ens ha deixat en Joan Dalmau i Bufia, en Juanito o Benet de l'Hostal de Sant Martí, bosquerol experimentat i gran coneixedor del Montnegre. (24/03/1941-19/05/2010)

Parc del Montnegre
i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni

CÉSAR GUTIÉRREZ

"La teva vida ha estat lligada continuament a aquesta muntanya, i aquí hi has fet bona part dels teus amics i companys..."

Tots et recordarem amb un somriure als llavis quan ens

preguntarem: Quin any va ser aquell que va fer aquella tempesta? I llavors pensarem: "En Juanito, Joan o Benet, ho sabria perfectament."

Avui tots els que estem aquí tenim coses en comú: La primera, que coneixíem aquesta gran persona que va viure en aquesta muntanya tota la seva vida, que va dedicar a conèixer-la i explorar-la pam a pam. La segona, que a tots els que estem aquí en "Joan, Juanito o Benet" ens va explicar alguna dita, alguna dada o alguna anècdota sobre aquesta muntanya.

Juanito et trobarem a faltar.

Me'n recordo quan moltes tardes sorties amb el teu barret de palla i el teu bastó i t'acostaves a Can Ginestar, o anaves a fer un volt fins a La Natura, i passava la tarda molt més depressa, tot parlant del temps mentre ens deies que no seies perquè encara havies de créixer.

Aquesta muntanya estarà de dol per tu."

Paraules d'Anna Torrent el dia 5 de juny de 2010 en l'enterrament de les cendres de Joan Dalmau al castell de Montnegre.

CO.2478

La resurrecció de l'ermita de Santa Maria de Montnegre

La trinitat de Santa Maria: font, roure i ermita

L'ermita de Santa Maria de Montnegre, situada a uns 630 metres d'alçada, al límit del terme de Montnegre amb el d'Hortsavinyà, acompanyada pel roure monumental i la font recuperada el 2007, ha estat de sort. L'empenta imparable de Francesc Vivas, amb el suport dels qui estimen aquell indret, n'ha comportat la reconstrucció en un temps rècord, tot i que ja feia anys que ell hi anava al darrere. Les obres s'inicia-

ren el 10 de juliol i s'acabaven una estona abans de l'acte de inauguració del diumenge 6 de setembre, en el que es congregaren unes 200 persones del Vallès i del Maresme, entre les que s'hi trobaven representants del Parc Natural i dels ajuntaments de Sant Celoni, Vallgorguina, Arenys de Munt i de Mar, Canet, Sant Pol, Calella, Pineda i Tordera.

La fe mou muntanyes

L'any 2000, quan Francesc Vivas es va jubilar, va poder fer

allò que sempre havia volgut: caminar. Caminant descobrí les tres parets de l'ermita de Santa Maria, aquell indret el captivà i ja no es va poder treure del cap el somni de la reconstrucció.

Dit i fet, en Francesc va presentar un primer projecte que li fou denegat per la Diputació i un segon projecte amb el mateix resultat, però no es va rendir. I les casualitats començaren a succeir-se. Primer fou l'aparició d'una foto del 1927 feta per Joan Barangó, on es veia l'edifici sencer i la porta de l'ermita.

P Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals
Centre de documentació
Sant Celoni
C/D. 2479

FRANCESC VIVAS 2009

Inauguració de l'ermita reconstruïda

Amb aquesta foto va localitzar la porta de ferro original, forjada el 1888. Basant-se en aquests dos elements va presentar el tercer projecte, que li fou aprovat.

Després aparegueren les dues marededéus vinculades a l'ermita: una presideix actualment l'església de Sant Martí de Montnegre i se n'ha fet una rèplica per a Santa Maria; l'altra, més petita, properament també tornarà al seu lloc.

Quedava un altre escull: 40.000 €, el cost de la reconstrucció. L'associació "Amics de Santa Maria del Montnegre" va obrir un compte (2100-0212-15-0101026013) on, gràcies a les aportacions particulars, s'han recaptat fins ara uns 30.000 € i es confia, amb l'ajut de tothom, arribar a cobrir les despeses.

Una mica d'història

El document més antic trobat per Francesc Vivas on s'esmenta el lloc de Santa Maria, en terme de Montnegre, és del 1575. La imatge de la Mare de Déu també es creu que és del segle XVI i fou amagada durant la guerra del 1936 pels masovers de can Preses.

Fins a mitjan segle passat s'hi celebrava un aplec el 15 d'agost, on assistia gent de les parròquies de la serra i dels pobles de baix, tant del Maresme com del Vallès.

De l'edificació original s'han pogut conservar tres parets i la porta, que durant molts anys ha estat guardada a can Preses. Contràriament al que s'ha dit, l'ermita fou saquejada durant la guerra, però no destruïda, sinó que es va anar degradant per manca de manteniment. En les dècades posteriors al conflicte es convertí en habitatge d'alguns carboners. La teulada va desaparèixer, però no les dues voltes del sostre, que mantenen la nau coberta. Precàriament, l'edifici resistí sencer fins a finals de la dècada del 1970, quan va aparèixer amb la façana i el sostre derruïts després que una màquina pesant obrís i repassés pistes forestals de l'entorn. Durant trenta anys ens vam acostumar a la visió d'aquells tres tristos murs. Per sort, la il·lusió ha triomfat sobre la deixadesa i Santa Maria torna a ser lloc de trobada de vallesans i maresmencs. S'ha acordat que cada primer diu-

FRANCESC VIVAS 2009

menge de setembre —diada de les marededéus trobades— es farà una marxa popular que partirà des d'un dels pobles de la rodalia, cada any d'un poble diferent i de manera rotativa. En paraules de Francesc Vivas:

"Reconstruint Santa Maria i el seu entorn aconseguim un nou espai que, amb l'Ermita, el Roure Vell i la Font, és, sens dubte, un petit tros de cel dins la nostra comarca".

Daniel Rangil i Brunet

La porta de l'ermita havia anat a parar a una finestra de Can Preses. A la fotografia veiem un moment de la recuperació de la porta des del lloc on ha estat ubicada (i preservada) des de fa anys

FRANCESC VIVAS 2009

Estat de l'ermita abans de la reconstrucció

Obres durant l'estiu de 2009

Parc del Montnegre i el Corredor
Xarxa de Parcs Naturals

Centre de documentació
Sant Celoni

CD.2490

Una intensa nevada provoca quantiosos danys en el Montnegre i el Corredor

El dia 8 de març darrer es va produir una forta nevada que va afectar greument el Montnegre i el Corredor. Des de l'any 1986 no s'havia registrat una nevada de tanta intensitat a la nostra serra.

A moltes zones la neu va assolir gruixos de 60 i 70 cm, i els danys en el bosc han estat molt generalitzats: Arbres partits o desarrelats i molta brancada trencada.

El suro i l'alzina han estat dues de les espècies més per-

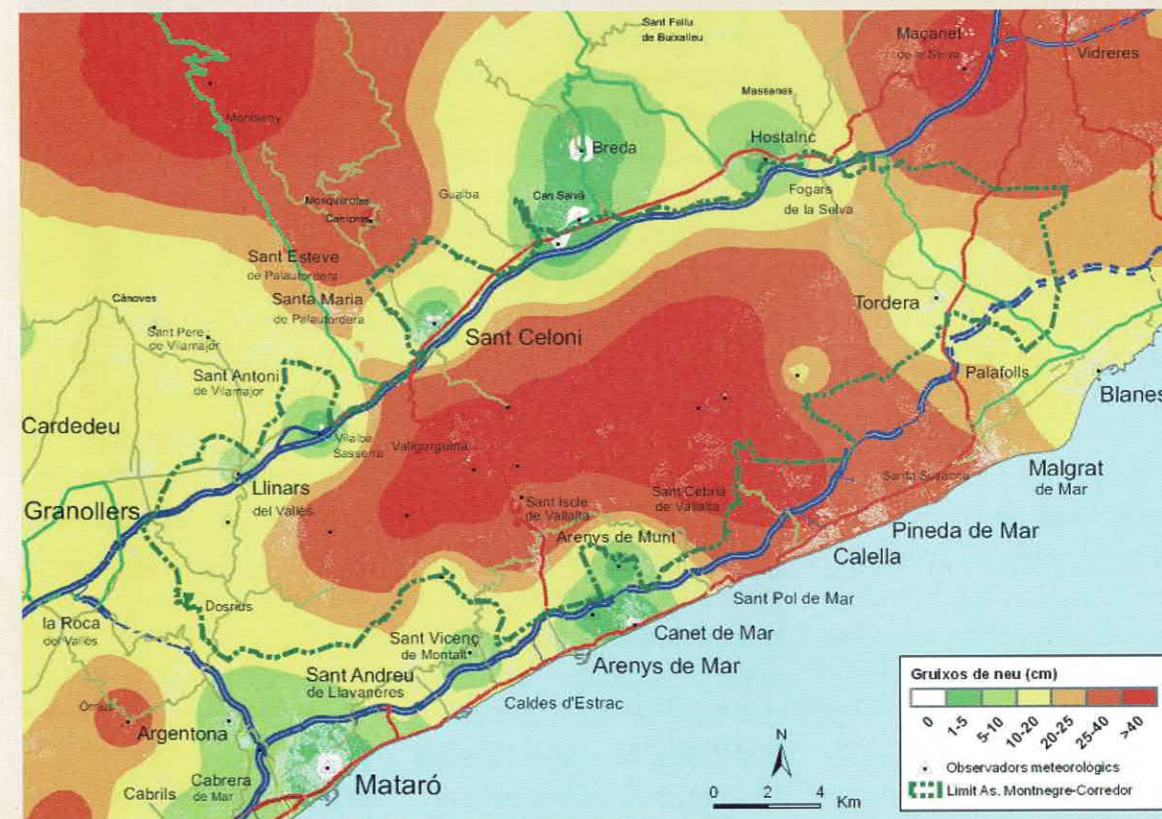
judicades, sobretot els situats en una franja entre els 300 i els 500 metres d'alçada i també als fondals amb caràcter bastant general.

Sembla que el factor determinant per a la intensitat dels danys ha estat el grau d'humitat de la neu, que feia incrementar substancialment el seu pes.

El Departament de Medi Ambient i Habitatge va reaccionar amb molta diligència, als pocs dies es va publicar un decret amb diverses mesures, en-

tre altres per a obrir camins de forma urgent.

El dia 13 d'abril es va publicar una ordre que estableix ajuts per a un montant de 8 milions d'euros als boscos privats. La nostra Associació s'hi ha acollit per a reparar els danys de les finques dels propietaris que ens ho han sol·licitat, l'expedient corresponent contempla actuacions forestals a 450 hectàrees.

Nevada del 8 de març: Gruixos de neu en el Montnegre Corredor.

El·laborat per l'OTPMIF de la Diputació de Barcelona

L'escola d'Hortsavinyà fa 10 anys

Fins la dècada de 1960 totes les parròquies i pobles del Montnegre tenien una escola: Vallgorguina, Olzinelles, Sant Iscle, Sant Cebrià, Montnegre —on també anaven els de Fuirósos—, Hortsavinyà —amb els de Vallmanya—, Sant Pere de Riu i Sant Genís de Palafolls.

L'èxode rural va ser tan gran que a la dècada següent només quedaven les de Vallgorguina i Sant Iscle, que va estar a punt de desaparèixer cap al 2000. Aquesta tendència negativa va durar uns trenta anys i amb el canvi de segle el procés es va invertir en alguns pobles. Sant Iscle ha consolidat la seva escola i Sant Cebrià l'ha recuperat, però el primer en fer-ho fou Hortsavinyà, d'una forma atípic i força sorollosa.

No podia ser d'altra manera. Les notícies televisades d'inici de curs ens oferien, un any darrere l'altre, les mateixes imatges de la canalla entrant a l'escola, l'inquietud dels pares primers i l'afegit d'alguna escola rural que ja no havia obert. El Departament d'Ensenyament

contemplava aquests tancaments com un fet normal i, fins i tot, desitjable: escolaritzar un alumne en una escola gran surt més barat que en una de petita.

Quan uns quants pares ens vam plantejar demanar la recuperació de l'escola a Hortsavinyà sabíem que el camí no seria gens planer i, mentre el fèiem, ens va semblar etern. En canvi ara, mirat amb la perspectiva dels anys, sembla un procés rapidíssim. El maig de 1998 presentàvem un document a l'ajuntament de Tordera exposant la nostra situació i la nostra petició. El 14 d'octubre de 1999 arribava la primera mestra. Tot just havien passat disset mesos, però van ser d'alta intensitat. Nedàvem contra corrent, però amb una convicció total, i això va fer que anessin sorgint els suport necessaris en el moment necessari. Es va teixir una xarxa solidària amb la causa en la que hi havia batlles, diputats, dirigents sindicals, pedagogs, capellans, el Síndic de Greuges... Però no n'hi havia prou amb el suport, calia que l'opinió

pública ho sabés i vam comptar amb l'entusiasme d'una bona colla de periodistes de la comarca que es van deixar encisar per Hortsavinyà i es van engrescar amb uns quants pares tossuts que lluitaven per una utopia.

No va ser fàcil ni senzill malgrat que ara ho pugui semblar, però el somni es va fer realitat i fa deu anys que dura. D'aquells nou nens que sortien als diaris i als telenotícies no en queda cap al centre i alguns ja són a la universitat. Es va anar incrementant el nombre d'alumnes fins a establir-se entre els quinze i els vint i avui ningú no dubta de la importància que per a un poble de muntanya té la seva escola.

Molts ho desitjaven, pocs creien que ens en sortiríem, i no hi ha cap dubte que la clau del miracle va ser que la convicció i la il·lusió d'aquells pares es va contagiar a tots els que se'ns apropaven.

Feliços 10 anys i llarga vida a l'escola més estimada!

Daniel Rangil i Brunet

Mor Pius Vergés, propietari de Can Riera de Vilardell

El dia 9 de gener ens va deixar el S. Pius Maria Vergés i Ribera propietari de Can Riera de Vilardell, una de les finques més significatives del Montnegre. Tenia 85 anys.

El Sr. Vergés era un enamorat del Montnegre i de la seva finca de Can Riera, a la que es va dedicar amb molt de coneixement i responsabilitat. La finca, a més de la casa que li dóna

nom té les de ca l'Oms (coneguda també com can Caions), can Gaspar i can Rusques, que el Sr. Vergés va restaurar i millorar. La seva preocupació pel bosc el va dur a actuar-hi de forma sistemàtica amb uns resultats que són evidents per al visitant. Home inquiet, també hi havia impulsat una explotació ramadera i va treballar per a la racionalització de l'aigua, amb nombroses basses i canalitzacions.

Persona afable i d'una gran simpatia, va poder disfrutar plenament de la finca a partir de la seva jubilació de la *Compañía de Tabacos de Filipinas* i fins fa pocs anys, quan la seva salut li va anar impedit. Precisament, ran del seu treball en aquesta companyia, va residir a Filipines des de 1959 a 1972, quan va decidir tornar, en bona part per l'enyorament que sentia de

Catalunya i especialment del Montnegre.

Va ser membre actiu de l'ADF Forestec i de l'**Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor** des de la seva fundació l'any 1993.

Deixa esposa Josefina, i fills Pius i Josep Manel.

Que descansi en pau.

Les restes d'un possible menhir a la serra del Montnegre

El dia 13 de desembre de 2009, tot caminant per la serra del Montnegre, seguint el camí carener que va de Sant Martí del Montnegre, fins la cruïlla de Santa Maria del Montnegre en l'indret anomenat Pla de les Barqueres; varem trobar una pedra que podria ser el terç superior d'un "menhir" de tipus antropomorf, doncs presenta la forma típica d'aquèst.

La pedra és granítica i està tallada i polida i resta lluny de qualsevol aflorament natural, presenta una fractura en diagonal, per on el debien tallar en època moderna aprofitant la part més gran i deixant el fragment més petit.

Tenim casos similars a la pedra del coll del Pi d'en Buac, Arenys de Munt, on encara es pot veure la marca del tascó de fusta emprat per a partir-la, al menhir de la Pedra Llarga, Dosrius i al menhir "Mañé", Vilalba de Saserra.

La pedra del Pla de les Barqueres està a pocs metres del límit del terme municipal de Sant Celoni amb Sant Iscle de Vallalta i proper a la partió d'ambdós, amb el municipi de Tordera. Els nostres avantpassats aixecaven

aquestes pedres per dos motius: L'un ritual, dintre d'un context segurament lligat amb les seves creences. L'altre d'ordre pràctic, assenyalant el territori, no en el sentit de "fita" com després han servit alguns, sinó per ritualitzar l'explotació del territori: "Tenim dret a utilitzar aquest indret perquè hi tenim alçats els monuments que invoquen als nostres ídols (menhirs) i les construccions on enterrem els nostres morts (dòlmens)".

L'home ha aixecat pedres i les ha plantat a terra, per motius

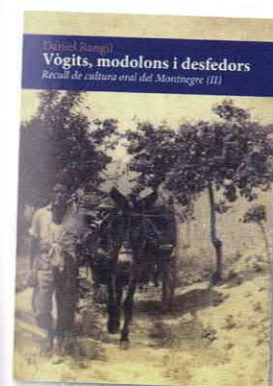
molt diversos i en moltes èpoques diferents. Només es pot afirmar l'autenticitat d'un menhir prehistòric quan aquèst es troba relacionat amb altres elements de clara datació prehistòrica (dòlmens, coves sepulcrales, zones d'hàbitat). *El que sí tenim per cert és que aquesta pedra ha estat tallada en l'antiguetat, transportada intencionadament fins el lloc on està actualment i fraccionada per ser reutilitzada.*

Lluís Vidal i Vilaró
Carme Vila i Orriols
(Centre Excursionista de Catalunya)

PUBLICACIONS

Vògits, modolons i desfedors

Encara que ja han passat força mesos des de la seva aparició, volem destacar aquest segon lliurament del treball que està

fent Daniel Rangil de recuperació de la vida rural en el Montnegre a partir dels testimonis dels seus protagonistes. En aquesta ocasió, el llibre agrupa els records dels entrevistats en dos grans apartats: El primer fa referència a tot allò que es relaciona amb l'aigua: la pluja, les rieres, els molins, els pous... així com els oficis i activitats pageses que hi estan relacionats. En el segon es refereix a l'activitat agrícola i ramadera i a la vida i relacions en els masos. Si el primer volum era una incursió en l'imaginari de la vida de pagès, aquí toquem el real, la lluita diària, la descripció dels oficis i habilitats dels moradors de la muntanya. També aquí l'autor transcriu literalment les aportacions dels entrevistats, cosa que contribueix a dota l'obra d'un encant i interès molt remarcable.

De Cardedeu al megalitisme

FORCES TEL·LÚRIQUES, DÒLMENS I MENHIRS

Lluís Vidal i Carme Vila participaven al nº 8 de la nostra revista amb un article sobre el dòlmen de Pedra Gentil. Aquesta parella d'apassionats dels megàlits ha publicat un any més tard aquest llibre, amb format d'itineraris, que ens documenta sobre un bon nombre de dòlmens i menhirs de les serres del Corredor, Marina i Litoral.

Abans, però, en el primer capítol ens expliquen com era la societat neolítica on vivien els constructors de megàlits i en el segon hi trobem l'aportació

més singular d'aquest treball, les forces tel·lúriques associades a aquests monuments. Per fer-ho, han comptat amb l'ajuda dels germans saurins Isabel i Lluís Vendrell, i amb les il·lustracions de Pere Font. Ha estat editat pel Museu i l'Ajuntament de Cardedeu, i el podeu trobar al mateix Museu o a les llibreries d'aquest municipi.

La Batllòria i la Tordera. Una història inseparable

Per Sant Jordi ens va arribar puntualment un nou volum de la sèrie *Sant Celoni-Montnegre. Natura i Societat*, l'ambiciós projecte que impulsa Martí Boada sobre l'àmbit rural del municipi de Sant Celoni. En aquesta ocasió s'examina el paper cabdal de la Tordera com a vertebradora del paisatge i de la vida de les terres baixes del Montnegre en el terme, tot dedicant una especial atenció al nucli de la Batllòria que va aportar, quan es va anexionar a Sant Celoni, la major part del territori actual d'aquest municipi. El medi natural, els canvis del paisatge, la vegetació de la ribera, l'explotació d'àrids i les seves conseqüències, els aiguamolls... són alguns dels

apartats que configuren l'obra juntament amb uns interessants capítols destinats a recollir més explícitament la petja humana i testimonis directes de persones que hi han viscut o treballat.

Juntament amb el propi Boada, signen l'obra Gemma Estany i Geòrgia Rodoreda. Com totes les d'aquesta col·lecció és remarcable la qualitat de l'edició —a càrrec de l'Ajuntament de Sant Celoni— a la que contribueixen particularment les il·lustracions de Carles Puche i Carme Lorente.

l'Aulet

LA REVISTA DEL MONTNEGRE I DEL CORREDOR

Fes-te subscriptor de la nostra revista

sol·licitud de subscripció

1er cognom _____
 2n cognom _____
 Adreça _____
 Població _____ Codi postal _____
 Telèfon _____ e-mail _____

Domiciliació bancària

Entitat .....
 Adreça de la sucursal .....
 entitat oficina D.C. número de dipòsit signatura
 □□□□ □□□□ □□ □□□□□□□□□□

Subscripció: 10 euros cada dos números

Envieu-la a: Associació de Propietaris del Montnegre i Corredor

C/Major, 189 08470 Sant Celoni

També podeu emplenar-la a través de la nostra web: www.motnegrecorredor.org

Venda de números endarrerits

Desitjo rebre, al preu de portada, els exemplars assenyalats amb una X

- 1   2   3   4   5   6 7 8 9

Cognom i nom _____
 Adreça _____ Codi postal _____
 Població _____ Telèfon _____ e-mail _____

Domiciliació bancària

Entitat .....
 Adreça de la sucursal .....
 entitat oficina D.C. número de dipòsit signatura
 □□□□ □□□□ □□ □□□□□□□□□□

l'Aulet

LA REVISTA DEL
MONTNEGRE I DEL
CORREDOR

www.montnegrecorredor.org